

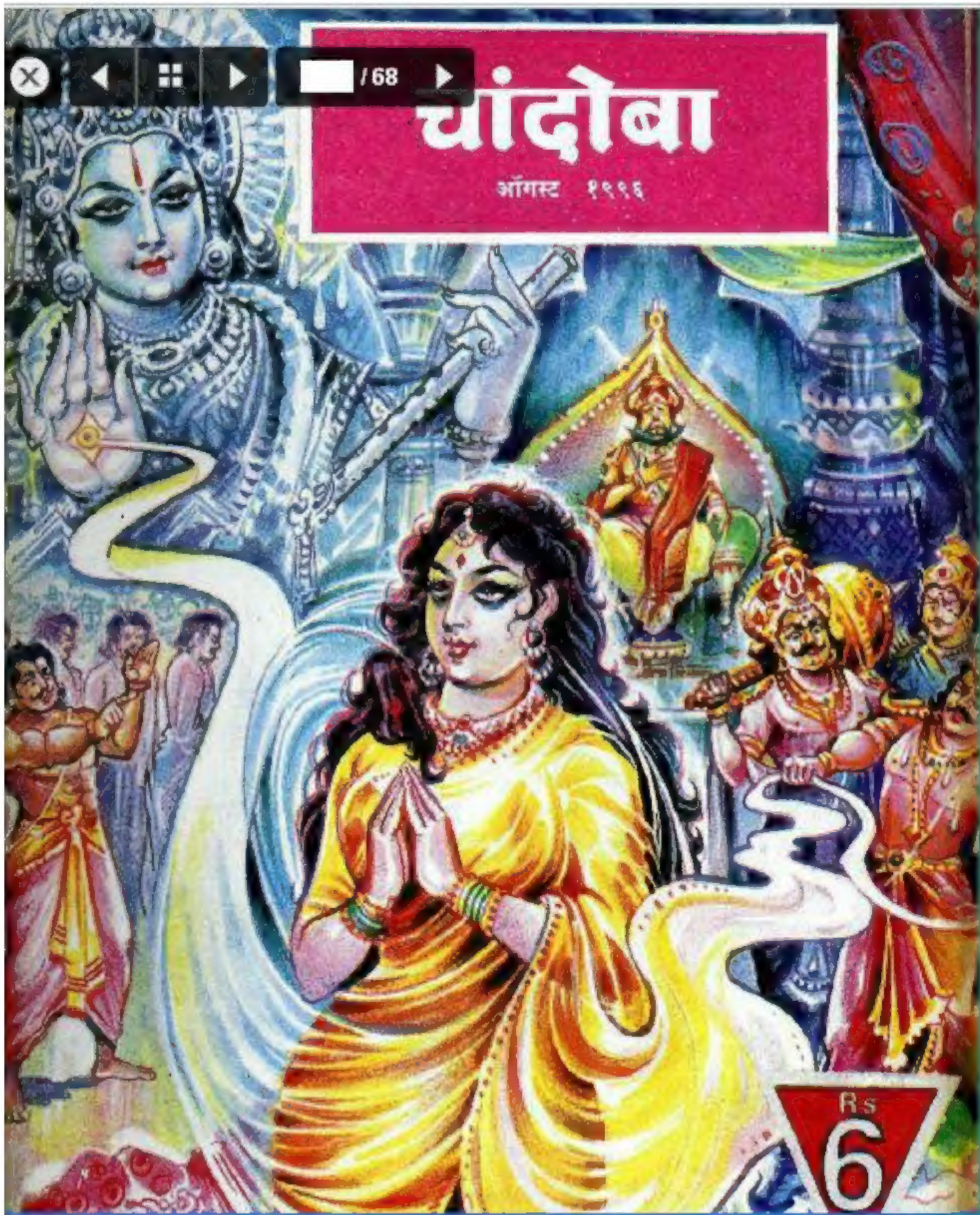

/ 68

चांदोबा

ऑगस्ट १९९६

Rs

6

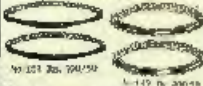
मेरी

जग भरच्या स्त्रिया गेली
३ वर्षां वापरित
असलेले सोन्याचे पाणी
दिलेले ममोक्ष सुंदर
व टिकाऊ दगिने

‘मेरी’ आता पावर करत आहे डोळे दिपविणारे रंग व
उत्कृष्ट डिझाईनचे शुद्ध सोदचे दगिने ज्यांना सोन्याचे
पाणी दिले आहे व ज्यात अमेरिकन डायमंड्स (A.D.)
यामिले आहेत.

दगिन्यांचे नंबर कळविल्यास दगिने V.P.P. ने मागविता
येतील. भारतवाटयम कागदासोडी व देवळातील मुर्तीचे
दगिने ही आमची खास वैशिष्ट्ये रंगीत कॅटलॉग सोडी

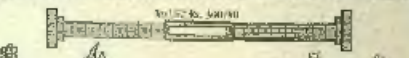
No. 102 Rs. 509/50

No. 102 Rs. 290/50

No. 103 Rs. 200/50

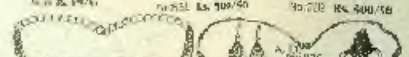
No. 104 Rs. 300/50

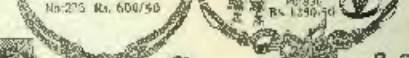
No. 105 Rs. 300/50

No. 106 Rs. 300/50

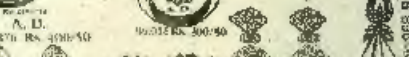
No. 107 Rs. 300/50

No. 108 Rs. 300/50

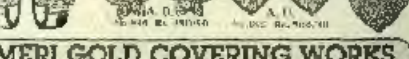
No. 109 Rs. 300/50

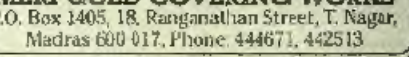
No. 110 Rs. 300/50

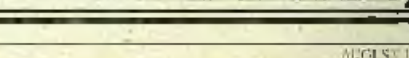
No. 111 Rs. 300/50

No. 112 Rs. 300/50

No. 113 Rs. 300/50

No. 114 Rs. 300/50

No. 115 Rs. 300/50

No. 116 Rs. 300/50

No. 117 Rs. 300/50

No. 118 Rs. 300/50

No. 119 Rs. 300/50

No. 120 Rs. 300/50

MERI GOLD COVERING WORKS
P.O. Box 1405, 18, Ranganathan Street, T. Nagar,
Madras 600 017. Phone: 444671, 442513

विश्व समाचार

स्पेन मधील राजकीय घडामोडी

स्पेनच्या जनतेची 'बदल व्हावा' अशी इच्छा होती. सन १९८२ पासून सत्तेवर असलेल्या सोशलिस्ट पार्टीला बाखासून केले गेले. ३ मार्च रोजी स्पेनच्या संसदेच्या कनिष्ठ सभेची निवडणूक झाली. एप्रिल ३२० आगा होवया. सत्ताची प्रदान मंत्री फिलिप बोन्गारेज त्या पक्षाचे नेते होते. त्या सोशलिस्ट पार्टीला फक्त १४१ जागा मिळाल्या. बोस मरिया अन्तरराष्ट्रीय पोल्युटर पार्टीला १५६ जागा मिळाल्या. अधिष्ठात बहूजन व्हाण्यासाठी त्यांना अधिक २० जागांची आवश्यकता होती. 'कॅटलन नॅशनल पार्टी' ने १६ जागा जिंकल्या. 'बास्क नॅशनलिस्ट पार्टी' ने ५ जागा मिळविलेल्या होत्या. त्यांच्या मदतीने सरकार बनविण्यात आले.

सोशलिस्टांचा विरोध करण्याची अनेक कारणे आहेत. त्यांच्यावरील हे एक प्रमुख कारण आहे. गृह-मंत्र्यांनी 'लेव्हाईस' च्या मदतीने विपक्षी दलाच्या 'बास्क नॅशनलिस्ट' च्या काही कार्यकर्त्यांना ठार केले. म्हणून त्यांना भूमी-पदावलून दूर हलविले. कॅटलन नॅशनलिस्ट पार्टीने शासन-पक्षाचे समर्थन करायला नकार दिला. फुल्ल निवडणूका करण्यावर त्यांनी जाग्रत धरला. देशाची आर्थिक स्थिती बरी ठीक जवळी तरी बेकारांची समस्या ८० टक्क्यांनी वाढली. यामुळे देशातील युनक नाट्य झाले. या सर्व कारणांमुळे शासन पक्षाबद्दलचा असंतोष वाढत राहिला.

दुसऱ्या विषयवृद्धाच्या (१९३९ ते १९४९) वेळी हुकुमशाहान जनरल फ्रॅंको स्पेनचा शासक होता. स्पेनचा राजा देश सोडून पळून गेला. फ्रॅंकोने

अशी घोषणा केली की त्याच्या मृत्यु नंतर स्पेन पुनः राजवंशाच्या ताब्यात वार्डन, आणि राजकुमार जवान कालीस त्याचा उत्तराधिकारी होईल. ही घोषणा सन १९४९ मध्ये झाली. २८ वर्षांनी म्हणजे सन १९७७ मध्ये जनरल फ्रॅंकोच्या मृत्यु नंतर ही घोषणा अमलात आली.

१९८८ मध्ये स्पेनने आपली नवी घटना तयार केली. यामुसार 'डेमोक्रेटिक पक्षा'चे अध्यक्षीय स्वतंत्र प्रदान मंत्री बनले.

सन १९८२ मध्ये त्या निवडणूका झाल्या. त्यात सोशलिस्ट पार्टीने तुल्यवादी 'सोशलिस्ट वर्क्स पार्टी' ला अपूर्व विजय प्राप्त झाला. त्यांनी आपल्या शासनाला सुध्दास केली. यानंतर दोनदा ज्या निवडणूका झाल्या, त्यात या पार्टीचे लोकप्रियता कमी होत गेली. नवव्या वेळी ही आपण प्रधान मंत्री व्हावे अशी सोशलिस्ट पार्टीची इच्छा होती. पण जनतेची तशी इच्छा नव्हती.

या विषयावरील चर्चा चालू असताना पक्षाचे उपनेता एक्दा म्हणाले - "हत्का बडु जव, आणि हत्का बाजूक पराजय मी कधी पाहिला नाही!"

माथेफिरू गोविंद

सगळे म्हणतात, 'गोविंद मोठा गव्हिरे आहे. पण आपल्या बरिदांशी तो नम्रपणे वागलो, म्हणून आजपर्यंत प्रगति करीत आलेला आहे.' थोड्याच दिवसात राज-दरबारात त्याला चांगली नोकरी ही मिळाली. या देशाचा राजा इंद्रकांत मोठ्या चिडचिड्या स्वभावाचा होता. एवढ्या तेवढ्या गोष्टीमाठी तो सरकारी नोकरांवर नाराज होई आणि त्यांना धमकावत राही. एक दिवशी अशाच काही कारणास्तव तो व्रत होता. अशात बिचारा अभाग्या गोविंद त्याच्या समोर आला. रागाने राजा त्याला म्हणाला - "बालता हो, पुन्हा कधी तोंड दाखवू नकोस मला."

गोविंदने आपल्या नशिवाला दोष दिला, तो विचार करू लागला की आता काय करावं.

मुंबी सुधीरला ही बात ही समजली. गोविंदला आपल्याकडे बोलावून तो म्हणाला

- "तू तर चांगला शिकलेला आहेस, बुद्धिमान आहेस. राजाचे असं अकारण तुझ्यावर रागावणं मला मुळीच आवडलं नाही. माझ्या बरोबर चल, आपण राजाला कारण विचारू या."

गोविंद ताबडतोब म्हणाला - "रागावला तर राजा, मी नाही. शक्य आहे, माझाच काही चुकलं असेल. आपल्या चुकीबाबत क्षमा मीच मागितली पाहिजे. कधी क्षमा मागू पावावत आणण मला सुद्धा द्याल?"

सुधीर राजाकडे आला नि म्हणाला - "महाराज, साध्या थोड्या लोकांवर एवढ्या तेवढ्यासाठी आपण सभावता हे बरे नव्हे. ही फार वाईट सवय आहे. आपल्या या सवयीमुळे आपण अनेकांना दुःखी बनवलं आहे. गोविंद फार चांगला आणि नम्र सेवक आहे. काही ही कारण नसताना आपण त्याच्यावर रागावलात. बिचाऱ्याला फार वाईट वाटतंय."

छद्म की काय

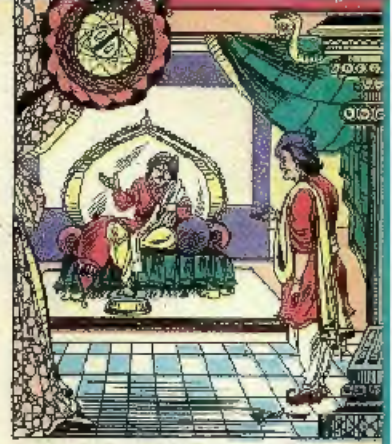
राजा इंद्रकांत बोडा वेळ काही बोलला नाही. नंतर म्हणाला - "बरंच, मी उगाच शंकावलो गोविंदवर. मीच त्याची समजूत काढली पाहिजे, पण उलट माझीच क्षमा मागण्याच्या विचारात तो आहे, यावरून त्याची नसला स्पष्ट विमूत येते. त्याची जेवढी प्रशंसा करावी तेवढी योडीच आहे. गोविंदला काही तरी बक्षिस दिव पाहिजे. सोतापूर गावात ग्रामाधिकाऱ्याची नियुक्ति करावची आहे. सा जॉर्जेवर मी गोविंदची गेमसूक करतो. ठीक आहे?"

अशा रीतीने गोविंद सोतापूरचा ग्रामाधिकारी बनला. अनेक दिवस तो राज-दरबारातील अधिकाऱ्यांची सेवा करीत राहिला. कधी कोणाच्या विरुद्ध त्याने 'ज' काढला नाही. मुंबी आणि राजा यांच्यावर तो नेहमी आपली स्तुति-सुमने उधळी. वीज त्याचा एक दिनक्रम बनून गेला. तो गावचा सर्वात बरिष्ठ अधिकारी होता. गावात तो म्हणेल त्याला कोणी विरोध करीत नसे.

गांवाशी संबंधित कामे करण्यात त्याचा सल्लागार होता रमेश. तो मोठा बुद्धिमान आणि मिष्कण्टी होता. तो कधी ही कोणाच्या भानगडीत पडत नसे. आपलं काम तो तिनतूक व व्यवस्थितपणे करी. निःस्वार्थपणे तो आपलं काम करीत असे.

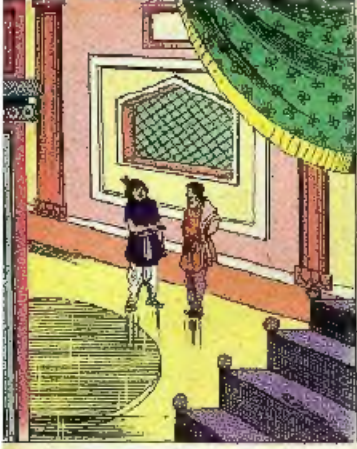
रमेशच्या सल्ल्यानुसार गोविंदने काही काळ चांगल्या रीतीने गांवकऱ्यांची सेवा केली. गावचा सर्व कारभार उत्तम चालू राहिला.

गोविंद मधून मधून गावातील प्रमुखांना

बोलली आणि आपल्या शासनाबाबत त्यांचे विचार जाणून घेई. एक दिवशी सर्वांनी मुक्तपणे सांगितले - "जोपर्यंत रमेशच्या सल्ल्यानुसार आपण काम कराल, तोपर्यंत आपणास काहीही हो नास होणार नाही. आपण समर्थपणे शासन करीत राहाल." गोविंदला हे बोलणं मुळीच आवडलं नाही. त्याला फार वाईट वाटलं. रमेशला बोलवून त्याने प्रश्न केला - "आपल्या गावची परिस्थिति आता खूप सुधारली आहे. पण त्याने श्रेय मला की तुझ्या सल्ल्याला?"

रमेश हसून म्हणाला - "पूर्वी जे ग्रामाधिकारी होते, त्यांना ही मी सल्ला देतच असे. बऱ्या योग्य आहे की नाही हे जाणण्याने सामर्थ्य ग्रामाधिकाऱ्यात असायला पाहिजे. मला वाटतं सल्ल्यात त्राही विशेष नसते. खरं सामर्थ्य तर आपलं!"

शकुनीशील सल्ला-मसलत करू लागला.
शकुनी तसा बुद्धिमान होता, पण त्याच्यात अहंकार गुण अधिक होता. त्याला वाटू लागले - 'मी ग्रामाधिकार्याचा सल्लागार आहे. तेव्हा लोकांनी मला तसा मान दिला पाहिजे.' त्याने रमेश जवळ आपला विचार बोलून दाखवला - 'आपण दोघे ग्रामाधिकार्याचे सल्लागार आहोत. म्हणून ग्रामाधिकार्याच्या कचेरीत आपल्या दोघांना स्वतंत्र खोल्या मिळाल्या पाहिजेत. आपण गोविंदकडे तशी मागणी करू या.'

"सल्ला देणं म्हणजे काय मोठं काम थोडंच आहे? त्यासाठी स्वतंत्र खोली काय करायचीय? हा आपला विचार तू मोडून दे झालं." रमेशने आपला विचार मागितला.

त्या दिवशी संध्याकळी शकुनी गोविंदला भेटला आणि म्हणाला - "मला वाटतं, आपल्याला सल्ला देण्याचं काम मोठं महत्त्वाचं आहे. म्हणून आपल्या कचेरीत माझ्यासाठी एक खोली असावी. पण रमेशाच्या दृष्टीने सल्ला देणं हे काही मोठं महत्त्वाचं काम नाही. तो म्हणतो, सल्ला देणं हे काही काम थोडंच आहे. त्याच्या दृष्टीने सल्ल्याला काही किंमत नाही."

"त्याचं म्हणणं बरोबर आहे. हल्ली मी फक्त तुलाच सल्ला विचारतो. त्याला तर मी काही विचारीतच नाही. म्हणून त्याला तुझा हेका वाटणे साहजिक आहे. तुम्हा दोघांसाठी माझ्या कचेरीत आजच एकेक खोलीची व्यवस्था करतो, पण सल्ला मागू मी तुझाच भेट जाईन." गोविंद म्हणाला.

"रमेशाला तर स्वतंत्र खोली नकोय, मग त्याला कशाला दैतोयस?" शकुनीने विचारले.

"मी पक्षपात करतोय असं कुणाला वाटू नये." गोविंद म्हणाला.

त्या दिवसापासून शकुनीचा मान वाढला. त्याने गोविंदला सांगायला सुरुवात केली - "ग्रामाधिकारी गावाचा राजा असतो. त्याच्यात अहंकार असलाच पाहिजे, भेटेल त्याच्याशी त्याने बोलू नये. कोणाशी हा हसून बोलू नये. कुणी नमस्कार केला तर त्याच्याकडे पाहवं नि गप्प बसावं. नोकरांना नेहमी धमपत्रवीव रहावं. गर्बित असतील त्यांना समजाऊन सांगितलं पाहिजे."

गोविंद स्वतः अहंकारी होता. त्याला शकुनीचा सल्ला आवडला व त्याप्रमाणे श्रमल-अजावणी गुरू झाली. तरी पण कोणा त्याला उलट प्रश्न करायला धजेना. त्यामुळे गोविंद अधिकच धाक-दण्टशा दाखवू लागला. लोकांशी बाराण्याची त्याची पद्धत अवलंबू गेली. सर्व जण त्याला घाबरत, कारण राजाशी त्याचे संबंध चांगले होते.

परंतु रमेशचा गोविंदशी व्यवहार निराळ्या प्रकारचा होता. गोविंद प्रसन्नमस्कार करीत नाही असे जेव्हा त्याने पाहिले, तेव्हा त्याने नमस्कार करायचे सोडून दिले. गोविंदने त्याला सल्ला मागितला नाही, जेव्हा सल्ला देण्याचे सोडून दिले. एक दिवशी गोविंद चिडून रमेशशी बोलू लागला, तेव्हा त्याने स्पष्ट सांगून टाकले - "मी चूक काय केली ते मला अगोदर सांगा. तुम्ही

मला अकारण दोष दिला, तर मी गप्प बसणार नाही. राजाकडे जाऊन तक्रार करीन."

हे ऐकून गोविंद घाबरला. रमेशवर ताबा होत म्हणाला - "सांग, काय तक्रार करशील माझ्या विरुद्ध?"

रमेशने काही बोलायला सुरुवात करताच आपली रागावून गोविंद म्हणाला - "तुम्ही ही बडबड ऐकून माझा काय फायदा होणार आहे? मला मुळीच तुझ्या गोष्टी ऐकायच्या नाहीत. इथून पुढे माझ्याशी बोलत जाऊ नकोस."

रमेश म्हणाला - "तुम्ही विचारलत म्हणून मी उत्तर दिलं, तुमची इच्छा नसेल तर यापुढे मुळीच बोलणार नाही मी तुमच्याशी." आणि रमेश तेथून निघून गेला. यानंतर रमेशने गोविंदशी बोलायचं

गोविंदला यामुळे संतोष वाटला नाही. रमेशाचा सल्ला मानण्यातच ग्रामाधिकार्याचे कल्याण आहे असा रमेशाचा आशय असावा असं त्याला वाटलं. या परिस्थितीत सदल व्हावा असा त्याने निश्चय केला. थोडी चौकशी केल्यावर त्याला समजले की गावातील शकुनी व रमेश हे एकमेकांचे शत्रु आहेत.

एक दिवशी गोविंद रमेशाला म्हणाला - "कोण ही एकाचा सल्ला योग्य की अयोग्य हे सांगणे कठीण आहे. मला वाटतं इथून पुढे मी शकुनीला पण सल्ला विचारीत जावा."

"जोपर्यंत आपली विवेक-बुद्धि जागृत आहे, तोपर्यंत कोणाचाही सल्ला योग्यच सिद्ध होईन!" रमेशने आपला विचार मागितला. त्या दिवसापासून गोविंद रोज

सोडून दिले. आता गोविंदच्या राजाचा पारा अधिकच चढला. पण काय करावं हे माय त्याला सुचत नाही. त्याने शकुनीला सहा विचारला. तो म्हणाला - "या गावाच्या लोकसंख्येचा संपूर्ण हिशोब रमेशपाशी आहे. आपण त्याला कळवा की आपणास काही शंका आहेत, व त्या दूर करणे हे त्याचे कर्तव्य आहे. मग निरुपग्र होऊन त्याला आपल्याशी बोलवेच लागेल."

गोविंद म्हणाला - "ते कसे बरं शक्य आहे? प्रथम मी त्याच्याशी कसा बोलू? त्यात माझी मानहानि नाही का?"

यात मानहानीचा प्रश्नच कुठे येतो? आपल्या नोकरीला पाठवून तुम्ही त्याला बोलवून घ्या.

आपल्या सेवकाकडून गोविंदने रमेशला निरोप दिला. आपल्या काही शंका दूर

करण्यासाठी त्याने स्वतः याचे असे कळवले. रमेशाने सेवकासोबत शंकांचे समक्षान लिहून पाठविले. गोविंद शकुनीला म्हणाला - "या रमेशाचं डोकं फिरलं!"

"आपण फार चांगुलपणा दाखवताय. एकदा आपल्या अधिकाराची चुणूक त्याला दाखवा. जेव्हा घाबत-पळत येईल तो!" शकुनीने सुचवले.

त्या दिवसापासून रमेशचे भाग्य फिरले. त्याची घरपट्टी व शेत-सारा वाढविण्यात आला, त्याच्या शेताचे पाणी तोडण्यात आले. आपल्या घाब्याचे योग्य मूल्य त्याला मिळनासे झाले. परंतु सर्व अन्याय रमेश मुकाट्याने सहन करीत राहिला.

काही दिवसांनी रमेशच्या मुलीचे लग्न झाले. निमंत्रण देण्यासाठी तो गावात सर्वांकडे गेला. गोविंदला फक्त निमंत्रण-पत्रिका तेवढी पाठवली. गोविंदला वाटलं - जाणून बुजून आपला अपमान केला जातोय. रमेशला एकाद्या लफड्यात शोबायची कल्पना त्याच्या मनात आली.

लोकर आणि गावातील काही लोकांकडून रमेश पर्यंत ही वार्ता पोचली. राजाचा प्रमुख सहाय्यार सुधीर त्याचा जवळचा नातेवाईक होता. रमेश राजधानीत गेला आणि गोविंदच्या सर्व अन्याय-कथा त्याने सुधीरला सांगितल्या.

सगळं ऐकून सुधीर म्हणाला - "गोविंदची इथ पर्यंत मजल गेली? इथं तर कुठ्यासारखा शेपूट घालून बसायचा, आणि आता असे अत्याचार सुरू केले तर त्याने?

तू चिता करू नकोस. मी अशी लढवीज करतो की त्याची नोकरीच संपुष्टात येईल."

सुधीरच्या या बोलण्यावर हसून रमेश म्हणाला - "मामूळे प्रश्न सुटणार नाही. अधिकाराच्या नक्षेत अपराध करणारांना काही धडा मिळवा अशी आपण काही तरी उपाय योजना करा."

होकाराची मात हलवीत सुधीर म्हणाला - "राजा चंद्रकांत पण मोठा घमंडीतोर आहे. हल्ली त्याची तय्येत बरी नसते. राज्यकारभाराची सर्व कामे राजकुमार चंद्रकांतच पाहतो. चंद्रकांत मोठा शमर्थ, बुद्धिमान आणि विनयशील आहे. पित्याच्या चुकांबद्दल त्याला फार वाईट वाटते. तुला प्रश्न सोडविण्याचा मार्ग त्यालाच सुचेल." सुधीर रमेशला राजकुमाराकडे घेऊन गेला. सगळं काही ऐकून चंद्रकांत म्हणाला -

"राजकर्मचारी आणि सर्व ग्राहाधिकारी गोविंदला आपला आदर्श मानतात. अलीकडे सर्वत्र गर्विष्ठ नि माथेफिठ बनलेले दिसतात. यांना सुधारण्याचा एकच मार्ग मला दिसतोय, मी तुझ्या गावी येतो. फार दिवसांपूर्वीची गोष्ट आहे. एकदा माझे वडील गोविंदवर उगाचच रागावले होते. आपल्या वडिलांतर्क मी त्याची ब्रम्हा नागेन. मगमुळे गोविंद मध्ये आपोआप सुधारणा होईल असे मला वाटते."

रमेश म्हणाला - "पण आपण संस्कृत मध्ये क्षमा मागा, मी त्याचे पाश्चांतर करून गोविंदला सागेन. त्याला कुठे संस्कृत येतेय?"

रमेश असं का म्हणतोय हे चंद्रकांतच्या लक्षात आलं. तो मनातल्या मनात हसला. नंतर राजकुमार आणि सुधीर सीतापुरला गेले.

सर्वांना एकत्र पाहून आता गोविंद वावरला. चंद्रकांतची नोतण्याची पद्धत पाहून त्याचे भय कमी झाले. राजकुमार स्वतः आपली क्षमा मागायला आले आहेत हे नेह्या त्याला समजते, तेव्हा त्याच्या अहंकाराने ठोळे बरं काढले. त्याला वाटले की आता रमेश निश्चित हारणार! ग्राहाधिकाऱ्यांच्या कचेरीत राजकुमार, सुधीर, रमेश, शकुनी, गोविंद व गावातील काही प्रमुख मंडळी एकत्र आली.

जरा गळा साफ करीत चंद्रकांत म्हणाला - "माझ्या बडिलांनी ज्या चुका केल्या त्या सुधारण्याचा मी प्रयत्न करीत आहे. राजा-

तर्क मी गोविंदची क्षमा मागतो. गुणकुलात असताना माझे गर्व ध्वजयन संस्कृत मध्येच झाले. त्यामुळे तुमच्यापुढे लोक-भाषेत बोलायला मला अगळे संकोचन वाटतो. म्हणून जे काही सगळ्यांचेय ते मी संस्कृत मध्येच सांगतो. रमेश त्याचे भाषांतर करून गोविंदला सांगेल.”

शकुनि गोविंदच्या कानात कुणबुजला - “राजकुमार मोठा बुद्धिमान दिसतोय. आता तरी रमेशला निरुपावास्तव तुझ्याशी बोलायलाच लागेल की नाही?”

राजकुमाराची विनयशीलता पाहून गोविंदला मोठा संतोष वाटला. चंद्रकांत संस्कृत मध्ये जे काही बोलला, रमेशने त्याचे भाषांतर खुणांच्या भाषेत करायला सुरुवात केली. गोविंदला ही प्राप्ता भ्रमजणे कठिण झाले आणि तो राजकुमाराला म्हणाला - “महाराज, याचा गर्व पहा. ‘माझ्याशी बोलू नको’ असे मी शाला सांगितले, म्हणून हा खुणांची भाषा बोलतो आहे. आपण समोर आहात, तरी ही याच्यात काही सुधारणा होतील का पहा.”

चंद्रकांत उत्तर देत म्हणाला - “अहंकार आणि भावविशवास यांच्यात फरक आहे. ‘आपणाशी बोलू नको’ असे ज्याने मागितले त्याच्याशी न बोलणे हा आत्मगौरव आहे. राजकुमार असून ही मी तुझी क्षमा मागावला आलो. तू रमेशला म्हणालास - ‘माझ्याशी बोलू नकोस’ ही एक मोठी चुक आहे. आपल्या चुकीबद्दल तुला मुळीच पश्चात्ताप होत नाही, त्याची क्षमा माग्याची तुम्ही तयारी नाही. हा तुम्हा गर्वच नाही तर काय? मला वाटतं, तू मोठा गर्वित आहेस.”

राजकुमाराने आपल्याला चाबकाने मारलंय असं गोविंदला वाटलं. तो लज्जित होऊन म्हणाला - “चूक केली, म्हणून क्षमा मागण्याची गरज नाही. चूक झाल्याचे लक्षात येणे पुरेसे आहे! आपल्या दोघांच्यातील प्रश्न सुटला हे बरं झालं.”

राजकुमारकडून मिळालेले ज्ञान गोविंदने चांगले पचवले. नंतर कोणत्या हो अहंकारी माणसाशी त्याला सामना करवा लागला नाही.

१२

(विदेगात रुपधरला अनेक संकटे झेलावी लागली. तो जेव्हा स्वदेशात पोचला, तेव्हा त्याच्या मुलाने आपल्या पिताचा तपास करण्याचा निश्चय केला. रुपधरच्या पत्नीशी विवाह करण्याच्या हेतूने आलेले राजपुत्रावर त्याच्याच कान राखू देऊन बसले. ते पोहून गिऱ्यावर नाचत तेईंभार. रुपधरला मुलगा शींगमर्तोला त्यांचे हे पाहणे भुजोव आवडेना. त्याने ही अडथळा तियागल्याकडील एक सभा बोलावली. परंतु यामुळे काहीच फायदा झाला नाही. त्यामुळे आपल्या गिऱ्याची वीक्या करणाऱ्याने तो नैवेत्तुन श्वाकाहून पैयासकडे जायला गिराला.) - यानंतर

धीरवतीची नौका दुसऱ्या दिवशी पळी बार्ता समजली तर किती बरे होईल? पैयासच्या किनाऱ्याला लागली. वाटेत, त्यांच्या भुपस्थितीमुळे घरघुसे शंभु आपोआप 'आपल्याला सफलतर मिळेल की नाही' पढून जातीत अन् आपल्या डोक्यावरचा हा याबद्दलच धोरमती राहून राहून विचार करत होता, जर आपल्याला बक्ष मिळाले नाही, तर पुढे काय करावे याबद्दलही तो चिन्तित होता. आपल्या शत्रूंना घराबाहेर वसे हाकलावे व त्यांच्यापासून आपल्या आईचे कसे रक्षण करावे याचाही तो विचार करत होता. 'वडील जिवन्त अमल्याची पळी बार्ता समजली तर किती बरे होईल? पैयासच्या किनाऱ्याला लागली. वाटेत, त्यांच्या भुपस्थितीमुळे घरघुसे शंभु आपोआप 'आपल्याला सफलतर मिळेल की नाही' पढून जातीत अन् आपल्या डोक्यावरचा हा याबद्दलच धोरमती राहून राहून विचार करत होता, जर आपल्याला बक्ष मिळाले नाही, तर पुढे काय करावे याबद्दलही तो चिन्तित होता. आपल्या शत्रूंना घराबाहेर वसे हाकलावे व त्यांच्यापासून आपल्या आईचे कसे रक्षण करावे याचाही तो विचार करत होता. 'वडील जिवन्त अमल्याची

श्रीक पौराणिक कथा

होती. तदावर नवू जूनी पेटलेल्या असून त्यांवर तऱ्हेतऱ्हेची पक्षात्रे शिंजत होती. धीरमतीच्या नाविकांनी शोध अंतरजले अन् नाव पाण्याबाहेर ओढून आणली. धीरमतीबरोबर आवेला वृद्ध सहनही किनाऱ्यावर अंतरला. ते दोघे पायी चालू लागले. तेथील लोकांकडे नोट निखून पहात ते पुढे जात राहिले.

“आता आपण नवघोतला भेटावला जात आहोत. आपण कोणत्या कामासाठी आलोय, हे तू त्यांना निःसंकोचपणे सांगून टाक. आपल्या पित्याची माहिती विचार त्याला. त्यांना रूपधरबद्दल अलिकडे काही कळलं का वगैरे नोट विचार. तो जिवंत आहे की मेलाय, मेला असेल, तर केंव्हा मेला? त्याला त्याच्याबद्दलची आणखी काही माहिती आहे का? इ. अगरी स्पष्ट पणे विचार. त्याला जे काही माहीत

असेल, ते तो बगदी सरंखर सांगून टाकेल. तो शरय गोष्टी लपवणाऱ्यांपैकी नव्हे. अगदी सज्जन आहे तो. त्याला तू स्वतः विचारणां बरोबर होईल.” सहनने धीरमतीला सांगितले.

“मी तर अजून एक मुक्काच आहे. मोठ्या माणसांशी कसं बोलावं, वागावं हे मला कळत नाही अजून. त्यामुळे भीती वाटतच मला.” धीरमतीने आपली असमर्थता प्रकट केली.

पण धीर देत त्याला सहन नवघोत आपल्या पुकांसह बसलेल्या ठिकाणी घेऊन गेला. नवघ्या लोकांना येताना पाहून नवघोतच्या मुलांनी पुढे होऊन त्यांचे स्वागत केले. नंतर नवघोत जवळच मज्जू कातडी पसरून त्यांनी या दोघांना त्यांवर बसवले व काही खाद्य पदार्थ व द्राक्षाचा रमही त्यांच्यासमोर ठेवला.

सहन व धीरमतीने पोटभर भोजन केव्हावर नवघोतने पाहुण्यांना विचारले, “हं, आता सांगा बरं तुम्ही कोण आहात? कोणत्या देशाचा सन्नुन पार करून आलात हय? की आणखी कुठे पुढे जातां जातां काही काळासाठी इथं थांबले आहात?”

धीर्य एकचटून आता धीरमती अंतरला, “महाराज, आम्ही इयाकाचे रहिवासी. स्वतःच्या वैयक्तिक कामासाठी आलोय मी इथं. युद्धात द्रोळन लोकांबरोबर लढाई केलेल्या रूपधरबाबत माहिती विचारायला आलोय मी आपणाकडे. ते माझे वडील. युद्धात भाग घेतलेल्या सर्वांबद्दल आतापर्यंत सर्वांना सर्व माहिती मिळाली आहे. पण माझ्या पित्याबद्दल मात्र काहीच कर्ता नाही. ते नारच्याचं आपणांला निश्चित माहीत असेल, तर अगदी सरळ सांगून टाका. आपण सर्वांनी रणक्षेत्रावर किल्ली

संकट केलली असाल! कुपा करून माझ्या बाबांबद्दल जी काही माहिती असेल, ती सांगा. मी त्यांच्या व आपल्या मैत्रीबद्दल बरंच काही ऐकलेलं आहे. आपण दोघांनी रणक्षेत्रावर केलेल्या पीरोचित कार्याबद्दलची सर्व माहिती मिळाली आहे मला. पण आपण दोघं एकमेकांना केंव्हा दुराचलात, हे मात्र कळलेलं नाही अजून.”

नवघोत धीरमतीला म्हणाला, “बव भेटा, तुझ्या बोलण्यामुळे घडलेल्या ताच्या घटना पुन्हा डोळ्यासमोर लुध्या राहू लागल्या. वज्रकायच्या नेतृत्वाखाली आम्ही इथून जहाजातून जाऊन द्रौघ शहर वेढलं. नवू वर्ष पर्वत वनपौर युद्धे सालं. आमच्यापैकी कित्येक योद्ध्यांनी धारातीर्थी ब्रेह ठेवले. त्या ताच्या घटना सांगायला लागली, तर पार वेढे लागले. त्या नवू

वर्षात आमच्यावर फार संकट आली. आम्ही स्वतःसुद्धा कित्येकदा मरता मरता वाचलो. केवळ अजवन्ताच्या कुपेनंच वाचलो आम्हाला. आम्हाला विजय मिळाला. मी अगदी आव्हान देऊन सांगू शकतो, की तुझ्या पित्याच्या तोंडीचा वीर दुसरी कोणीच नव्हता. आम्हाला दोघात फधीच कसला अतमेद सुपस्थित झाला नाही. दोघांचेही विचारपद्धती सारसीच असे. आमची मर्त सारसी असत. पण शेवटी व्हायचं ते झालं. परत येताना आमच्यात झगडे सुरू झाले. सम्राट जन् प्रताप यांच्या भिन्न-भिन्न मतप्रवालींनी अगदी टोक गाठलं. दोघांनी एकमेकांना आव्हान दिलं. झुरलेल्या साऱ्या योद्ध्यांच्यातही दोन गट पडले. सर्वजण आपापल्या इच्छेनं त्या दोघां भावांपैकी

आपल्याला हव्या त्या पक्षात सामिल जाले. दुसऱ्या दिवशी अर्धशुन अधिक लोक नौकामधे बसून प्रतापबरोबर निघाले. बाकी सारे सम्राटाबरोबर स्वदेशासाठी तिथेच थांबले. आम्ही टेनेडोसला पोचल्याबरोबर ह्मणधर म्हणू लागला की, 'मी आपला स्वतःकपणे मिराळज जागो. त्याच्याबरोबर काही वीरही निघून गेले. मी, देवमय्य अन् इतर काहीजण सरळ घरी निघून आलो. खरा प्रकार हा असा पडला. तेंव्हा बेदा, बाकी हकिकत मला काहीच माहीत नाही. मी असं साच अकलंय की वज्रकायबा मुलगा नवयोध आपल्या साथीदारांसह सुरक्षित पोचला अन् झुरलेले सारे कोडेही सकुशल आपापल्या घरी पोचले.'

"सम्राटही स्वदेशी पोचला. पण अजवलं सम्राटाच्या पत्नीला आपल्याकडे पळवून घेतले अन् त्याची निर्घुण हत्या केली. तुला हे बहुधा समजलंच असेल की, सम्राटाचा मुलगा मोठा साहसी अन् योग्य असून त्यानं संधी साधून अजवलला मारून टाकलं जन् आपल्या पित्याच्या हत्येचा सूड घेतला."

धीरमतीने बुदासपणे नवघोतला म्हटलं. "तो तर मोठाच आग्यवान म्हणायला हवा. मी कधी तसा बनेन, हे माहीत नाही मला. माझ्या घरात काही बदमाश तळ देऊन राहिले आहेत. अन् आमच्यावर अत्याचार करत आहेत. आमचं घरच पोखरून काढत आहेत ते.

त्यांना मी हाकलून वेळू शकेन की नाही, कुणास ठाऊक !"

"होय बेदा, तुझ्या घरात असलेल्या बदमाशांनहून मीही ऐकलंय. पण तू का गप्प राहून त्यांचे अत्याचार सहन करत आहेस? शेवटी ते सारे तुझे सवूच तर आहेत. त्या बुद्धिमती देवीची तुझ्यावरही कृपा असेल, तर तू त्या संगळ्या अत्याचारांना नेस्तनाबूत करायचा दिवस ही नक्करच येईल." नवघोत त्याला धीर देत म्हणाला.

बोलता-बोलता संध्याकाळही सरत आली. धीरमती करत आपला निघाला. पण नवघोतने त्याला जाऊ दिने नाही. तो म्हणाला, "अरे रूपधरचा मुलगा आज रात्री नावेत झोपणार? मुळीच नाही. माझं घर ते तुझी नव्हे का? माझ्याकडे काय अंयळणपांयळण कमी का आहे?" जन् तो धीरमतीला आपल्या घरात घेऊन गेला.

इतर नाविकांची कुशाली जाणून घेण्यासाठी सहन माझ नोकिकडे निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी धीरमती लडकरच गुठला अन् स्नान करून त्याने कपडे बदलले. त्याला प्रतापकडे घेऊन जाण्यासाठी एका घोडामाडीची व्यवस्था करण्यात आली. जाण्याचीही सामग्री बरोबर घेऊन नवघोतचा एक मुलगा धीरमतीबरोबर गाडीत चढला. दोन दिवसांनी ते सर्वजण प्रतापकडे पोचले.

बरोबर त्याच वेळी प्रताप आपल्या मुलीचा विवाह वज्रकायच्या मुलाशी लावून

घायला निघाला होता. या विवाहासाठी आसपासच्या प्रदेशातले खूपसे लोक तेथे आले होते. एका मोठ्याशा मैदानात जेवणावळ चालू होती. काही घरमणुकीचे कार्यक्रमही चालू होते. इतक्यात प्रतापचा अंगरक्षक तेथे येऊन म्हणाला, "महाराज, आत्ताच दोन तरुण गाडीतून झुरले आहेत. त्यांना द्ये थात बोलवू, का आणखी कुठे जायना सांगू?"

प्रताप रत्नावून म्हणाला, "तू इतका मूर्ख असशीलसं वाटलं नव्हतं. आम्ही लोक जेव्हा परक्या देशात गेलो, तेव्हा तिथल्या अपरिचित माणसांनी आमचं खूप वांगनं स्वागत केलं होतं. ताबडतोब जाऊन तू त्या दोघांना इकडेच घेऊन ये."

थोड्या वेळातच धीरमती व नवघोतचा मुलगा असे दोघे जण तेथे पोचले. तिथले

सारे आवावरण पाहून त्यांना मोठे आश्चर्य वाटले.

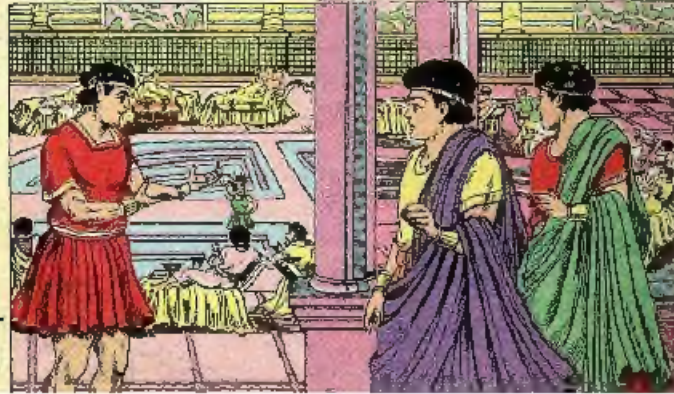
असे वाटत होते की सूर्य अन् चन्द्र दोन्हीही इथे एकाच वेळी प्रकाशत आहेत! नोकर त्यांना स्नानसाठी बोलावून घेऊन गेला व त्यांना नवी वस्त्रेही दिली गेली. भोजनासाठी दोघांना प्रतापजवळच बसवण्यात आले. प्रताप त्यांना म्हणाला, "मुलांनो, तुम्ही दोघेही अबदी राजपुत्रा-सारखे स्वाददार दिसत आहात. प्रथम भोजन भुरका, अन् मग मी तुम्ही कोण आहात, कुठून आलात वगैरे चौकशी करतो."

भोजनानंतर धीरमती आपल्या दोस्तांच्या कानात हळूच कुजकुजला, "पाहिलंस, इथे किती सोनं लज्ज चान्दी आहे!" प्रतापने हे बोलणे ऐकले. तो म्हणाला, "मुलांनो, अरे ताना देशात

फिरून ही संपत्ती गोळा केनीय मी, परंतु द्रोजन बुद्धात माझे कित्येक साथीदार मारले गेले. ते जिवन्त असते, तर ही संपत्ती नसूनही मी अधिक सुखाल राहिलो असतो. त्यांच्या आठवणींनं अजूनही कधीकधी मला रडू येतं. विशेषतः रूपधरची आठवण आली, की मला झोपच लागत नाही. माझीच जर अशी अवस्था आहे, तर त्याच्या त्रिचाच्या साथीको, मुतावर काय प्रसंग ओढवला असेल! ते किती आतुरतेनं त्यांची वाट पहात असतील! किती जोष तडफडत असेल त्यांच्या रूपधरच्या भेटीसाठी!" प्रताप काळजी दर्शित बोलला,

त्याचे बोलणे ऐकल्याबरोबर धीरमतीचे दुःख अुफाळून आले. तो डोळे पुसत असतानाच भुवनसुंदरी तेथे आली.

धीरमतीला पाहिल्याबरोबर ती म्हणाली, "हा कोण आहे, ते माहीत नाही मला. पण

दिसायला हा हुबेहुब रूपधरसारखाच दिसतोय ना?"

धीरमतीकडे निरखून पहात प्रतापही म्हणाला, "हो हो! अगदी बरोबर बोललीस तू."

नवछोट्या मुलगा प्रतापला म्हणाला, "महाराज, तुमचा अंदाज अगदी बरो आहे. रूपधरचाच मुलगा आहे हा! रूपधर नसल्यानं याचं घर कुजळ झाल्यासारखं झालंय. मोठ्या अडचणीत सापडलाय तो. आपण कदाचित योष्य तह्या देवू शकाल, म्हणून माझ्या आवांनी, नवछोट्यानी याला आपणाकडे पाठवलंय."

"किती विचित्र आहे हे सारं! रूपधरचा मुलगा आज माझ्या घरी आलाय!" असे म्हणून प्रतापने रूपधरबद्दल किती गोष्टी सांगितल्या.

आपल्या शरीरावर जसनांच्या छोट्याच खुणा करून ग्रीक शिजिरातून पळून आलेल्या गुलामाचं रूप धारण करून ग्रॅप शहरात शिरणं, इ. चढलेल्या गोष्टी सांगून भुवनसुंदरी म्हणाली की, त्याच्या त्या

वेषातही मी ओळखवं त्याला! सर्वजण द्रोजनांवर हल्ला करण्यासाठी लाकडी घोड्यात तयार होऊन बसले असताना, रूपधरचं त्या सर्वांची नावं घेऊन हाका मारणं, अन् ते वाहेर यायला अुतावीळ झाले असताना त्यांना रूपधरचं वडवण वगैरे सर्व हकिकती प्रताप व भुवन सुंदरीने मोठ्या रोचक पद्धतीने सांगितल्या.

सर्व ऐकल्यानंतर धीरमती म्हणाला, "महाराज, मी आपल्या पित्याच्या चौकशीसाठीच आपणाकडे आलोय. आपणाला जे काही माहीत असेल, ते बरं नं लपवता सांगा."

"मला माहीत असलेलं सारं काही जरूर सांगेन, मी इजिप्त देशात अवकलेलं होतो. समुद्रावर फिरत रहाणाय एक म्हातारा मला भेटला. त्यानं अनेक बोधपांक्दल सांगता सगळा मला असं सांगितलं की रूपधरचे सारे साथीदार गार्हासै झाले अन् सध्या तो स्वतः कुठल्याशा जैटार कैदी बनून सम्मोहिनीच्या ताब्यात अवकला आहे."

अवकाशः

‘चांदोबा’च्या बातम्या

अति निचित्र हास्य

सुप्रसिद्ध ‘मिथ्रीज बुक ऑफ रेकॉर्ड्स’ च्या धर्तीवर रिप्लेस संस्थाजमातील कामा-कौपन्यातीन चित्र-चित्रिण घटनांचे संकलन करते आणि त्या ‘रिप्लेस विलीक्यू इट ऑर नॉट’ नावाच्या पुस्तकात प्रकाशित करते. यात बनेक असे विषय नमतान, ज्यांच्यावर आपला विचवास बसत नाही, रिप्लेस संस्था अमेरिकेतील हास्यग्रिप मगरी टेक्सासच्या नामरिकांसाठी एत हास्य-स्वार्थ आयोजित करीत आहे, जो कोणो अतिशय विचित्र रूपाने हसेत त्याला १५० डॉलर (म्हणजे सुमारे १५ हजार रुपये) चे बक्षिस दिले जाईल. या स्पर्धेत ज्यांना आग घ्यावयाचा असेल, त्यांनी रिप्लेस संस्थेला फोन करायला आणि फोनवर हसून दासवायचे, हे हास्य छत्रनिमुद्रित केले जाईल.

त्याने हसून अतिविचित्र ठरेल त्याला बक्षिस दिले जाईल.

गुजा कोटांत

अमेरिकेतील लॉस-एंजेल्स मध्ये एत हेरान्व माथ नावाचे एक क्वीन राहणारे, गेलो तीन वर्षे त्यांनी एक कुत्रा पाटलेला आहे - ‘डेविल माथ’. ते जेव्हा-जेव्हा हॉटेलात जातात, तेव्हा आपल्या कुत्र्याला बरोबर घेऊन जातात. एक विचारी हॉटेलाच्या मातफाते कुत्र्याला मनाई केली, हॉटेलाच्या मातफाते म्हणजे असे की अहोम्य विभागाच्या अक्षिकाऱ्यांनी तसा नियम केलेला आहे, अस, क्वीन हेरान्व माथ यांनी कुत्र्याच्या वतीने कोटात छटला दाखव केला. क्वीनचे म्हणणे असे - “मेरी दहा हजार वर्षे कुत्री मातफाते बरोबर राहत आलेली आहेत, ती मातफाते बरोबर जाता-मितात, सोपतात. मिसाळलेली कुत्री बायली तर रंजीत मातले रोम होतात. चांगल्या कुत्र्यांपासून माणसांना काही ही दास होत नाही, त्यांच्यामुळे रोग नडत नाहीत.”

अद्भुत विनयर्सिका

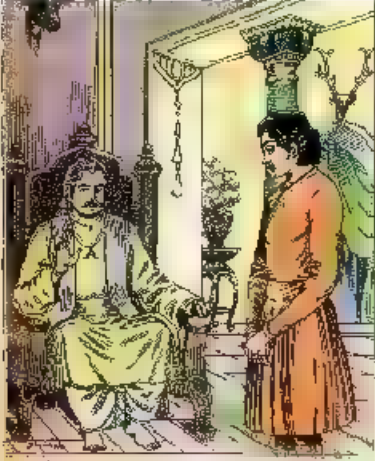
तीन अद्भुत संकलने एकत्र केली म्हणजे होतात दोन हजार पांचशे पुढे! या पुस्तकांसाठी जो कामाद पावला आहे त्याची किंमत आहे पांच हजार रुपये. या तीन पुस्तकांची एक-एक प्रत ब वसितवात आहे. या पुस्तकांचा लिख कथ आहे यादीत यादी? ते आहे एक केनेअर! द. सन ! ते १०,००० वसतिगंतवे महिने, तारखा इत्यादीने यत्त वर्णन आहे. जून १९९१ च्या पहिल्या तारखेला कोणतावार असेल हे जाणायचे असेल तर या विनयर्सिका तिसरे पुस्तक आपल्याला पहावे लागेल. मशाल येथील कुमार नावाच्या एका बालकसमं ही अद्भुत दिनदर्शिका तयार केली आहे. ती जिल्हून वाढावला त्याला ४० दिवस लागले. जिल्हा कलेक्टर, रोडरी क्लब, लासलस क्लब, जूनियर बेंबेर रे प्रतिनिधींनी कुमारच्या या महत्कार्याची प्रशंसा केली. त्यांनी विलेखा प्रमाण-पत्रांच्या आधारावर आता कुमारला ‘मिथ्रीज बुक ऑफ रेकॉर्ड्स’ मध्ये स्थान मिळाले आहे.

थाप आणि आशीर्वाद

दृढनिश्चयी राजा विक्रमादित्य पुढा झाला जवळ आला. झोडाकून त्याने प्रेत खात्री उतरवले आणि ते आपल्या सांघावर टाबलले. तो मुक्तादयाने संभालाबो वाट चालू लागला. तेव्हा प्रेतत वसत असलेला वेताळ आजूत बोल् लायला - “राजा, सर्वत्र दाट अंधकार पसरलेला आहे, वातावरण अति भयानक आहे. या स्मशानाव इतके परिश्रम करण्यासाठी तुला कोणी प्रवृत्त केले असणं हे काही माझ्या लक्षात येत नाही. तुला ज्यांच्यावद्दून अतिशय आदर आहे, अशा कोणी गुरूने तर तुला ही तपश्चर्चा करावला सांगितली नाही ना? कथना ज्या आपल्या पित्याक तू प्राचांचलिकडे प्रेम करतोस, त्याने तर तुला या कामावर नुंपते नाही ना? कारण कधी कधी बुर आणि पिता आपल्या शिष्य अथवा पुत्राला अकारणच कठोर परिश्रम करायला धास पाडतात. त्यांनी स्वतः अशा परिश्रमाचा अनुभव घेतलेला असतो, पण थोम्य निर्णय न घेता आपल्याने

वेताळ कथा

ते एकाची अशी मोडचुंबा करून बसतात. उवाहरगर्भ मी तुला विश्वदत्त नावाच्या एका मोठ्या व्यापाऱ्याची गोष्ट सांगतो, लक्षपूर्वक ऐक. थामुळे तुझा थकवा ही थोडा दूर होईल" असं म्हणून वेताळं गोष्ट सांगू लागला.

सूर्यनगर मध्ये विश्वदत्त नावाचा एक मोठा व्यापारी होता. त्याचा एकुलता एक मुलगा होता. धनदत्त तो मोठा बुद्धिमान होता, पण स्वभावाने संवस नि उतावळा, वडील व्यापार करून पैसे मिळवीत, आणि धनदत्त खूप खर्च करून मजेत दिवस घालवी. हळू हळू त्याला काही वाईट सवयी लागल्या.

एक दिवशी विश्वदत्तने मुलाला जवळ बोलावसं आणि समजून सांगितलं - "वेटा धन, मुलगां सयात आली म्हणजे मित्रमाराखा असतो म्हणून चांगलं काय नि वाईट काय

या विषयावर मी तुझ्या पुढे भाषण देऊ इच्छित नाही, मला या गोष्टीवर फार वाईट वाटतं की तू ज्या मागने लावले आहेस त्यात तुझा सक्ति नाश आहे. दिवसोदिस तुझं पतन होतं बालनय तू ते मागतास ते मी तुला देतो, म्हणून तला पैशांची काही किंमत वाटत नाही, म्हणून पुढे आपल्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तू म्वस श्रम करून पैसा मिळव."

धनदत्तने वडिलांची सूचना मान्य केली त्याला व्यापाराची आवड होती, पण त्यासाठी आवश्यक ते भांडवल वडिलांकडून घेण्याची त्याची इच्छा नव्हती, आपल्या काही व्यापारी मित्रांजवळ त्याने आपली इच्छा सोपू दाखवली, तेव्हा ते म्हणाले भागोदार वनण्यासाठी आवश्यक ते भांडवल घेऊन ये प्रथम, शेवटी निरुपायाने निर्लज्ज होऊन धनदत्तला वडिलाकडे पैशाची मागणी करावीच लागली.

विश्वदत्त मुलाला म्हणाला - "व्यापार करण प्रत्येकांना जमेलच अस नाही, ज्याला व्यापार करता येतो, त्याचं मुख्य भांडवल म्हणजे त्याची बुद्धि."

'जरूर पडेल तेव्हा मी व्यापारात आपल्या बुद्धीचा उपयोग करीनच पण आपण माझे वडील श्रीमंत आहात, आपण मला एक हजार सांहर द्या, वाटलं तर कागद लिहून द्या, एक वर्षाच्या आत आपली रक्कम सव्याज परत फेडीत" धनदत्तने आवडामन दिले.

तुला जर भाषाकडून पैसे पाहिजे

असलीज, तर पथम आपल्या बुद्धिमतेची सुलूक दाखव, त्यासाठी तुला परीक्षा द्यावी लागेल." विश्वदत्ताने आपला विचार सांगितला, आणि पुढे म्हणाला - "सूर्यनगर पासून आठ कोसींवर रमणपुर नावाचं एक गाव आहे. तिथं करटक आणि दमनक नावाच्या दोन व्यक्ति राहतात, त्यांच्यापाशी अद्भुत शक्ति आहेत असं लोक म्हणतात, नवा व्यवसाय सुरू करण्यापूर्वी त्या दोघांपैकी कोणाची तरी सेवा-सुलूका केलीस तर तुझं कल्याण होईल जे मिळवण्याची तुम्ही इच्छा असेल ते तुला मिळेल."

एवढे सांगून विश्वदत्त आपल्या मुलाला म्हणाला - "तू रमणपुरला जा सहा महिने करटकची आणि सहा महिने दमनकची सेवा कर, दोघांचे नाशीर्वाद घे, परत आल्यावर दोघांच्या पैकी चांगला कोण हे मला साग, तेव्हा मला कळेल की तू किती बुद्धिमान आहेस, बरेच लोक सांगतात की करटक वृष्ट आहे आणि शाप देतो, त्यांच्या वृष्टीनं दमनक फार चंगला माणूस आहे, आणि तो आशीर्वाद देतो, लोक जे काही मांगतात त्यात कितीत तथ्य आहे हे प्रत्यक्ष अनुभव घेऊन तू मला सांग."

वडिलांच्या इच्छेनुसार धनदत्त रमणपुरला जायला गेवाला. वडिलांनी त्याला एक दमडो दिली नाही पण तो जेथे जाई तेथे वडिलांचे नाव घेतले की त्याला पाहिजे ती मदत मिळे.

धनदत्त प्रथम करटकच्या घरी गेला. धनदत्त आपन्वाकडे कशासाठी आला आहे हे जेव्हा करटकच्या लक्षात आले तेव्हा तो

म्हणाला - "तू माझा सेवक नाहीस, सिर आहेस, मी तुझ्या सर्व शंका दूर करीन, पण एक गोष्ट लक्षात ठेव मला कधी नाराज करू नकास. मी रागाकृत शिवी दिली तर तुझे नुकसान झाल्याशिवाय राहणार नाही."

करटकचा मुलगा होता राम, त्याला एक मुलगी होती दमयंती ही दोन्ही मुलं वयाने धनदत्तपेक्षा खूप लहान होती, दोघे ही धनदत्तला नेहमी प्रश्न विचारत, धनदत्त सर्व प्रश्नांची उत्तरे सोप्या कुशलतेने देई. धनदत्तवर त्यांचा पूर्ण विश्वास होता, धनदत्त जे करायला सांगे, ते सर्व दोघेजण श्रद्धापूर्वक करीत. हळू हळू अशी परिस्थिति निर्माण झाली की राम आणि दमयंतीला धनदत्त वाचून राहणं अशक्य वाटू लागलं.

करटकने धनदत्तला व्यापाराची अनेक सुने शिकवली, माल योग्य किमतीला फसा

खरेदी करावा, कोणत्या वस्तु कोठे विकल्यात, शाहकांचा विश्वास कसा संपादन करावा हे करटक धनदत्तांनी नित्य शिकवत राहिले. धनदत्तने आता व्यापार शास्त्रातील बरेच बारकवे जाणून घेतले. एक दिवशी त्याने करटकला विचारले - "आपण मला व्यापाराबाबत बरेच ज्ञान दिले, पण आपल्या सर्व सूचना असलात आपणायच्या म्हणून तर मत्त, न्याय, प्रामाणिकपणा सगळे सोडूनच दिल पाहिजे नाही? नित्य अधर्माचरणच करीत राहिले पाहिजे, याशिवाय काही अन्य मार्ग आपण सुचवू शकाल?"

करटक उपदेश करू लागला - "व्यापारात यश मिळवायचं असेल तर खोट बोललंच पाहिजे. आपल्या लोकांना सुद्धा फसवल पाहिजे, प्रामाणिकपणाचं नुसतं नाटक करायचं! न्याय धर्म, सत्य हे सगळं

विस्मरून जायला हवं, हं, आपण सरकारच्या ताबडोब संपवणार नाही, बासाठो सतत मावधान राहिल पाहिजे."

धनदत्तला, गुळ्याचा उपदेश पडला, राय आणि दमयंतीला पण याच गोष्टी ती शिकवू लागला, ते दोघे खुश होऊन म्हणाले - "आपण मोठे शास्त्रावर व्यापारच करू या, काका, तुम्ही आम्हाला व्यापारातील सर्व बारकावे छान शिकवा."

आपल्या मुलांना होत असलेला बदल करटकच्या लक्षात आला, एक दिवशी त्याने मुलांना बाचं कारण विचारलं, मुलं म्हणाली - "काका आम्हाला असेच शिकवतात." करटकने धनदत्ताला बोलवून घेतलं नि तक्रार केली - "मी तर तुला चांगला सल्ला देत राहिलो आणि तू माझ्या मुलांना अवसल्ला देऊन विचडदायला मुरूवात केलीस, असा अन्याय तुला का बरे करावामा बाटला?"

"आपण मला जे सल्ला दिला तोच मी रामच दमयंतीला दिला, आपण दिलेला सल्ला चुकीचा कसा असेल?" धनदत्त उत्तरला.

अमळ रागावून करटक म्हणाला - "व्यापारात दगा, धोका, अन्याय याशिवाय घालणारच नाही म्हणूनच आपल्या मुलांनी व्यापार करावा अशी माझी मुळीच इच्छा नाही."

"जत दगा, धोक्याशिवाय व्यापार करता येत नसेल, तर आपण मला व्यापारापासून का परावृत्त केले नाही?" म्हणून धनदत्तने विचारलं.

"तर मग ऐक या जगात व्यापाऱ्यांची

फार आवश्यकता आहे. म्हणून मी दुसऱ्यांना व्यापार करायला प्रोत्साहन देतो पण माझ्या मुलांनी व्यापार करावा हे मला पसंन नाही. आता हे या मुलांना शिकविणे तुझे कर्तव्य आहे." गंभीरपणे करटकने सांगितलं.

"आपल्या मुलांना एक न्याय, अन् दुसऱ्यांना दुसरा न्याय हे तुमचं धोरण मला योग्य वाटत नाही. जर जगला व्यापाऱ्यांचो आवश्यकता असेल तर तुमच्या मुलांनी व्यापार का करू नये?" धनदत्तने विचारले.

धनदत्तच्या या म्हणण्यावर करटक एकदम संतापला आणि म्हणाला - "मूर्खा, चालता हो. इथून पुढे कधी मला तोंड दाखवू नकोस. तुला सर्वनाश होईल असा तुला श्राप देतो मी!"

धनदत्त हसन करटकच्या घरातून बाहेर पडला पण रस्त्यातील केंडीच्या सालीवर त्याचा पाय घसरला आणि तो जमिनीवर पडला. त्याला ब्रडणं कठिण झालं रस्त्यावरच्या एकाला त्याची दया आली त्याला उचलून तो वैद्याकडे घेऊन गेला. वैद्याने औषधी पानांचा रस अष्टमेकर लावीत त्याला विचारले - "पण असा कसा पडलास तू?" धनदत्तने आपली संपूर्ण कथा वैद्याला ऐकवली.

"अरे बाप रे! करटकने तुला श्राप दिला? हे तर फार वाईट झालं. तुझ्यावर रोज काही ना काही संकट येत राहणार आता. त्याच्याकडे जाऊन क्षमा माग." वैद्याने सुचविलं.

धनदत्त म्हणाला - "माझा शोपाचर मुळीच विश्वास नाही मी मोठा हट्टी आहे

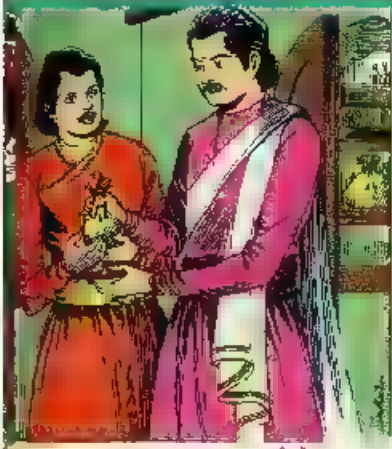

आवश्यक बाटलं तर रोज तुमच्याकडे औषधासाठी येईन पण त्या करटकाची क्षमा मागयला कधी होी जाणार नाही."

जग विचार करून वैद्य म्हणाला - "तू विश्वस्तचा मुलगा आहेस औषधासाठी केव्हा ही आलास तर मी तुला अवश्य मदत करीन पण जगाच आपली कब्येद कक्षासाठी बिघडून घेतेस? माई ऐक, तू दमनकाच्या आश्रयाला जा, तिथे तुला काही वास होणार नाही."

"ठीक आहे, हा मी बाललो दमनक कडे पण ते मला आपला शिष्य बनवतील का?" धनदत्तने आपला सहाय व्यक्त केला.

वैद्य म्हणाला - "रस्त्यावरून तुला उचलून कोणी आपलं? तेच तर दमनक, ते पापंकारी आहेत, सर्वांना शान देतात सर्वांना आशीर्वाद देतात, श्राप देणं जणू काही त्यांना माहीतच नाही."

धनदत्त दमनकाच्या घरी गेला. आपला परिचय देऊन आपली समग्र रामकहणी ऐकवली

दमनक त्याला म्हणाला - "बेटा! व्यापारात लोक-सेवा आहे, परोपकार आहे. पण पदरी अनुभव असले तरच व्यापारात यश मिळते. तू दर्याच व्यापार सुरू कर. अर्ध भांडवल तुझं, अर्ध माझं. फायदा आपण अर्ध वाटून घ्यायचा, आहे तुला कबूल?"

धनदत्तला मोठं आश्चर्य वाटले. तो म्हणाला - "मी तर अस ऐकलय की आपण फार चांगले गृहस्थ आहात, मला व्यापार करण्यासाठी आपण का प्रोत्साहन देत आहात हे मला कळत नाही."

'अरे, वैद्य औषध देतो आणि पैसे घेतो, गायक संगीत सुनवतो नि आपली विदानी घेतो. व्यापारी माल देतो नि आपले पैसे

वसूल करतो. खाद्य पदार्थाने भेसळ करून भोळ्या लोकांना फंसाविणे हे व्यापारात गैर नाही. व्यापारात फायदा असतो, म्हणून व्यापारात तुझ्याशी भागीदारी करायला मी तयार आहे."

धनदत्तला दमनकचे बोलणे आवडले. त्याने ताजडनेच व्यापार करायला सुरुवात केली. दमनकाच्या आशीर्वादानेच कदाचित् असेल, धनदत्तला व्यापारात चांगले यश मिळाले. चार महिन्यात त्याने खूप पैसा मिळवले.

भांडवल म्हणून दमनकने एक हजार मोहरा धनदत्तला दिल्या होत्या, पहिल्या महिन्यात धनदत्तला पाचशे मोहरा फायदा झाला, निम्म्या मोहरा त्याने दमनकला दिल्या, दुसऱ्या महिन्यात हजार मोहरा फायदा मिळाला. त्यातील ही अर्ध्या त्याने दमनकला दिल्या. दरमहा असाच क्रम चालू राहिला.

चार महिन्यांनंतर धनगुप्तच्या मनात एक विचार आला. एवढ्या थोड्या दिवसात त्याने दमनकला पंधराशे मोहरा दिल्या. दमनकने २० टक्क्याने कर्ज दिले असते तर एका वर्षात त्याला बाराशे मोहराच मिळाल्या असत्या

एक दिवशी धनगुप्त दमनकला म्हणाला - "महाराज, आपण जे भांडवल दिले त्याच व्याज तर आपणास मिळून गेले आना इथून पुढे माझ्याकडून काही अपेक्षा करू नका."

महाराज होत दमनक म्हणाला - "आमण भागीदारीत व्यापार करीत आहोत, माझं भांडवल आणि अर्ध-अर्ध फायदा दोघांचा

थात काही बदल होऊ शकणार नाही. ओपर्यंत व्यापार चालू आहे, तोपर्यंत फायद्यातले अर्ध वाटा मला मिळायनाच हवा."

धनदत्त आश्चर्यात येऊन म्हणाला -

"म्हणजे तुमची घोकावर्जा माता माझ्या लक्षात आली. जर ज्ञात, आपण काही तस्वी करार केला नाही, आपले संबंध संपले, इथून पुढे मी आपलं तांब पाहणार नाही, अस "

"मग आजपासून तुला जो त्रास होईल, त्याची जबाबदारी माझ्यावर नाही." दमनकने सांगून टाकले.

दोघे आपापल्या घराकडे निघाले धनदत्त रस्त्यावर आला नि केळ्याच्या सालांवरून पाय घसरून पडला, काणी तरी त्याला वैद्याकडे घेऊन गेलं, वैद्याने पुन्हा एकदा औषधी पानांचा रस काढला आणि तो त्याच्या जलमांवर कोठला आणि मग वैद्य म्हणाला - "जरे, करटक नि दमनक दोघांच्या ही बाणोत सामर्थ्य आहे. पण त्याची सत्ता या रमणपुर पर्यंतच सीमित आहे, तू त्राबडतोड हे गाव सोडून आपल्या गावी जावंस हे वर "

धनदत्त सूर्यनभाला परत आला आणि आपल्या वडिलांना घडलेला सर्व वृत्तांत सांगितला. तो म्हणाला - "करटक नि दमनक दोघे ही मोठे स्वार्थी आहेत दोघे ही दुष्ट आहेत, दोघांनी मला श्राप दिला,"

विश्वदत्त म्हणाला - "समजलं मला तू किती बुद्धिमान आहेस ते. गोती वाडी आणि सुरे-डोरे संभाळण्याची तुझी लावकी, व्यापार

करणं तुझ काम नाही."

वेताळाने राजा विक्रमादित्याला एवढी गोष्ट सांगितली आणि मग विचारले "राजन्, 'तू व्यापार करण्याच्या लायकीचा नाहीस' हे विश्वदत्ताचे म्हणणे अनुचित व अव्यायाचे नाही वाटत? मला वाटते हा घिमाडघाईत नेतलेला निर्णय अभावा. आपल्या स्वतःच्या अनुभवावरून धनदत्तच्या लक्षात आले की करटक व दमनक हे दोघे ही स्वार्थी व दुष्ट आहेत दोघांनी ही जेव्हा हे जाणले की धनदत्तपसून आपला काही फायदा नाही, आपल्या दुष्टीने तो कुचकामी आहे, तेव्हा दोघांनी ही त्याचा अपमान केला आणि त्याला श्राप दिला. परंतु विश्वदत्तच्या बोलण्यावरून वाटत की दोघांच्या पैकी एक चांगला आहे. दुष्ट हे नेहमी दुष्टच राहणार, कारण तो त्याची मूलभूत प्रवृत्ति असते. त्याच्यापैकी

कोंकणा चांगला दुष्ट नि कोंकणा वाईट दुष्ट म्हणणे याला काही अर्थ नाही. विश्वदत्तासारख्या योग्यनामंदास व्यापाऱ्याने आपल्या मुलाच्या बाबतीत अशी चूक का अरे करावी? बाहीत असून ही माझ्या या शक्तीस समाधान केले नाहीस तर त्याचा परिणाम काय होईल ते तू जाणतोसच."

वेताळाच्या श्रुतेचं निवारण करीत राजा म्हणाला - "करटक दुष्ट आहे हे नि संशय. जी गोष्ट अयोग्य आहे हे त्याला माहीत आहे, ती कुसऱ्यांना शिकवून तो आपला स्वार्थ साधतो पण दमनकाची गोष्ट याहून वेगळी आहे तो जे सांगतो, ते अमलगत आणतो व्यापाराबाबत घनदत्तची योग्यता माहीत नमनाला त्याने त्याला हजार मोहरा दिल्या, हा त्याचा चांगुलपणा होय. त्याच्या आशीर्वादानेच घनदत्तला व्यापारात यश मिळाले व त्याने खूप कमाई केली, खरं पाहिलं तर करटक आणि दमनक यांच्यातील घनदत्तला शाप देणारा करटकच आहे ज्या क्षणी घनदत्तचा दमनकाशी धरिचय झाला, त्या क्षणापासूनच त्याला करटकाच्या

हाथापासून श्रुति मिळाली. पण तोचाला बळी पडून घनदत्तने पासीचा अर्धा वाटा दमनकाला द्यायला नकार दिला आणि वर म्हणाला - 'माझ्याशी बोलू नकोस!' अशा रीतीने त्याने दमनकाचा अपमानच केला. म्हणून दमनकाने त्याला जाशीर्वाद देण्याचे सोवून विनंते, त्याचा परिणाम असा ज्ञाना की तो रत्नघात केळ्याच्या शालीवर पाय पडून घसरून खाली पडला, याने उत्तरण जणून घेण्याचा तो त्याने प्रयत्न केला नाही अनुभव नसल्यामुळे व योग्य निर्णय घेण्याच्या क्षमतेच्या अभावी घनदत्तने दोघाना ही दुष्ट ठरवले बाबतून विश्वदत्तच्या लक्षात आले की आपल्या मुलात चांगला व्यापारी बनण्याची लक्षणे नाहीत त्याच्यात बुद्धि कुशलता नाही आणि व्यापारासाठी लागणारी दखला ही नाही. म्हणून त्याने त्याला शेती वाडी व पशु पाळनाला योग्य ठरवले.

राजाचे हे सल्लोषजनक उत्तर ऐकून वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि पुन्हा झाडावर जाऊन बसला.

आधार : सीमा राजपेयी यांची एक कथा

समुद्र-किनाऱ्यावर सहल - ८

कनटिका कडे

आलेख : मीरा नागर ♦ चित्र : गौतम घेत

गोव्याच्या किनाऱ्यावरून आपण दक्षिण दिशेला गेलो की येथे माप्याव, ते धारुतातील एक उत्कृष्ट नैसर्गिक बंदर आहे. हे बंदर नेहमी गवजजनेले असते, येथून बऱ्याच मत्त परदेशी निर्यात होते. यात प्रमुख आहे मँगनीज व लाठयुक्त माती. माप्याव पासून थोड्या अंतरावर आहे कोल्वा. हा गोव्याचा लांबच लांब बालुकामय किनारा आहे, येथून काबो डि रामा पर्यंत थुब वाटू विस्तरी रामाने कनकासत माप्या काही काळ इथे वातवला असे म्हणतात २५ कि मी लांबीच्या या किनाऱ्याच्या मध्यभागी वेणोली आहे. रामाचा एक बाण बुध पडला होता अशी दंतकथा आहे.

कोल्वा किनाऱ्यावर एक सुप्रसिद्ध चर्च आहे. इंग्रजां विरोधा संजोस दि येडादे याने शिशु पंशुची मूर्ति आहे, रोम निवारण करणाऱ्याची अद्भुत शक्ति या मूर्तीत आहे असे येथील लोक समजतात.

गोव्याचा दक्षिणतम बालुकामय किनारा आहे पालेंब या स्वच्छ व एकांतपूर्ण स्थानापासून गोवा व कनटिकाची सीमा नदळत आहे.

'दक्षिण काशी' नावाने प्रसिद्ध गोंकार्ण कारवारपासून ६० कि.मी अंतरावर आहे. हे धीवांचे एक पवित्र तीर्थ आहे. येथील महाबळेश्वर मंदिरातील 'आत्मप्रिय' दर्शनासाठी सूप दूरवरून शिवभक्त.

कोंकणा समुद्रकिनारा

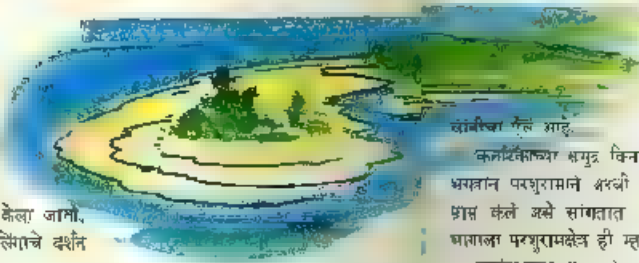
येतात रावणाने दीर्घ तपस्या करून
हे त्रिंता प्राप्त झेल्याचे सांगण्यात
येते एणेशाने उलगाळी करून ते
जमिनीवर ठेवले तेव्हा रावणाने
ते पुन्हा उचलण्याचा प्रयत्न केला
तेव्हा ते त्याला उचलता, रावणाला ते उचल
शेवून जावं लागलं तेव्हा पासून 'महाबल
नावाने या लिंगाची पूजा होऊ लागली तर
बारा वर्षांनी इथे अष्टवंश' उत्पन्न माझा केला जातो,
त्यावेळी आसपासची माती उकळून संपूर्ण लिंगाचे दर्शन
भक्तांना घडविण्यात येते.

मराठ्यांच्या बागलंगी सुशोभित कितायावळीत आपण पुढे जाऊन म्हणजे कुमटा येथे पंचतो वेधोत
चंभताची कारागिरी प्रसिद्ध आहे पिढीजान हे काम करणाऱ्या कलाकारांना गुडिगार म्हणतात
हवून पुढे गेले म्हणजे येते होनावर, याच जुडं माव आहे 'होसुर' (होथार्ष शहर), हे
शामाणजालीन रचाने जाते असे वेधोत लोक सांगतात इथे
'रासलीर्थ' नावाचे एक कुंड आहे याची स्थापना दसात केली
असे मानले जाते हैदर अलीच्या काळात होनावर फार समृद्ध
शहर होते आणि तेथील कंठ नेहमी गजबजलेले असे येथे
शरावती नदीवर बनविलेला पूल कलकत्तातील सर्वात अधिक

भयोन्नाथ
दामूर

भारतीयाना लहसत
अंकीन्याने वनाद्याने
आन येतला होना

चोरीचा गेल भाट

कनडिकाच्या समुद्र किनाऱ्याने क्षेत्र
भरताने परधुरामाने शरवी समुद्राकडून
प्राप्त केले जसे सांगतात म्हणून या
भासाला परधुरामकेल ही म्हटले जाते

कनडिकाच्या उभर टोकावर वसलेले कारवेरि अर्से समुद्राच्या
किनाऱ्यावरील सर्वतुल्य स्थान आहे. उत्तर कन्नड जिल्ह्याच्या या
प्रमुख शहराच्या त.न बांधून बालुकामय किनारे आहेत
काळावर हे एक उत्तम नैसर्गिक बंदर एक आहे. जांभळ
पश्चिम माल्यून पासून सुरक्षित या बंदराना उपरोध पंचदेहून
कॉर्नलीसा जागारी चहाजे वर्ष भर करतात. बरवी लोक या
बंदराला म्हणतात - 'ब्रेट-एच कोळ' येथून मिर बिल्बोडा,
तमालपत्र हुंगारी नावाचे निळ्या रंगाचे जाड सुती कापड आणि
फलमन यांचे रूप निर्यात होते

मुळदेव रवीन्द्रनाथ ठाकुर यांनी आपले धडिने रीति नाट्य
प्रकतीर पविशोध सन १८८३ मध्ये इथेच लिहिले. यावेळी ते
जागीर वगळे होते व बायला माळ आज सत्येन्द्रनाथ ठाकुर
यांच्याकडे रहात असत. पहिले भारतीय कायू ए एस ऑफिशर श्री
मन्यूरसय ठाकुर तेव्हा जिल्हा स्थापनाही होते
कारवारच्या दक्षिणेकडे थोड्या अंतरावर पाबरी बंदर आहे

बरीकाम कीत धडिनेना गुडिगार

शरावतीवरील पूल

शहाबुदेकर मंदिर

चंभताची मूर्ति

माऊडी, मटकतच्या
एका जैन-मंदिरातील
कोरीवमूर्ति

अंकोला, कोरवं, चतुर्मुख व विजयनगर राज्यांच्या काळात हे व्यापाराचे प्रमुख केंद्र होते. भारतीय स्वतंत्रत्वाच्या लढ्यातील अंकोला एक महत्त्वपूर्ण स्थान आहे. येथे भिड्या सत्याग्रह व करवंदीची चळवळ मोठ्या प्रमाणात झाली होती.

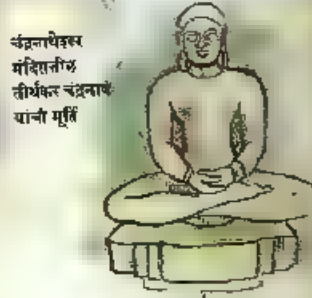
होळेखिळ येथील प्रसिद्ध जैन गुहा अंकोल्यातून आठ कि.मी. अंतरावर आहेत.

उत्तर कन्नड जिल्ह्याच्या दक्षिणेला गेकावर वसले आहे. मटकत येथील जैन मंदिर प्रसिद्ध आहेत. कमीत कमी तेरा जैन मंदिरे आहेत. सर्वात मोठे जैन-मंदिर चव्वायेश्वराचे आहे, हे ५०० वर्षांपूर्वी बांधले गेले आहे.

मटकत पासून सहा मैल अंतरावर घनदाड जंगलाने भरलेले नेत्राणी क्षेत्र आहे. इथे खूप कसबतऱ्यांची वस्ती आहे, इथून इंद्रज लोक यांना 'विजन ज्ञानज' म्हणू लागले. विप्लवदत्त नावाचे एकी पण इथे खूप दिसतात.

येथून पुढे दक्षिणेकडे कुंदापुर आहे. 'बडगनट्टु' चे हे एक मोठे केंद्र आहे. यक्षगान लोकनाट्याची उत्तरी शैली आहे - 'बाडगनट्टु'.

कन्नड साहित्यकार मुद्दण कुंदापुरचेच, त्यांचे बरे नाव नंदलिके लक्ष्मीनारायणा, चालू शतकाच्या प्रारंभी ते शैलीन सरकार हायस्कूल मध्ये व्यायाम शिक्षक होते. मध्ययुगीन कन्नड गद्यान लिहिलेला त्यांचा ग्रंथ 'रामचरितम्' अति प्रसिद्ध आहे.

चंद्रनाथेश्वर
मंदिरातील
तीर्थंकर चंद्रनाथ
पानी मूर्ति

यक्षगान जमीन एक सजलेला नट

'आपुली आपण..!'

नरसिंह हा धवलशिरीतल्या संपन्न शेतकऱ्यांपैकी एक होता, त्याचा एकुलता एक मुलगा परमेश शेजारच्या गावातल्या गुरूकुलातले पाच वर्षांचे वसयून संपन्न नुकताच परत आला होता.

तसा तर परमेश स्वभावाने फार बायला होता, पण दुसऱ्याशी बोलताना स्वतःबद्दल असा जास्तच गौरवास्पद बोले, नरसिंहने त्याला अनेकदा असे द्वागणे 'बरे नसल्याबद्दल' सांगून पाहिले. पण शूलट पित्याच्या बोलण्याचे खटन करत तो म्हणे, 'तसं नाही बाबा, खं गुण माझ्यात नाहीतच, ते असल्याबद्दल मी गौरवून बोलतो तर ते अगदी चुक' पण हल्ली मी इतरांशी जे काही बोलतो, ते सारे मी गुरूकुलात शिकून आलोय. त्यात अति शयोस्ती नसालाही नाही."

एकदा काही कामानिमित्त नरसिंह आपला मेहुण शिव घाला भेटायला

शेजारच्या गावी गेला. बोलता बोलता त्याने परमेशजवळी दिवस काढला अन् त्याच्या वर्तणुकीबद्दल दुःख व्यक्त केले.

शिव म्हणाला "त्याच्या बाबतीत शुबीच मनाला जावून वेळू नका त्याला एकदा माझ्याकडे पाठवा, सारा मोठेपणा म्हणजे काय हे दाखवून देईन मी त्याला."

घरी परत आल्यावर नरसिंह परमेशला म्हणाला, "अरे तुझ्या शिवमामाजं बोलवले आहे तुला. तुझ्याशी काही जरूरी गोष्ट करायची आहे त्याला." परमेश जगेज शिवला भेटायला निघाला.

परमेशच्या मनात शिवबद्दल फार आदर होता. बाच्याशी थोडे इकडचे निकडचे बोलल्यानंतर त्याने परमेशला दिवाचाले, 'शहरातले बडे व्यापारी गोवंद शुभा यांना ओळखतोस का रे तु?'

परमेशने त्याच्याबद्दल आपल्याला काही माहिती नसल्याचे सांगितले शिव म्हणाला,

‘मलाही’ तशी काही खास माहिती नाहीय त्यांनी. जेव्हा भाता कामच वुरम्वित झाल्य, तेव्हा वाटलं की तुलाही बरोबर येथून जांथून त्यांच्याशी ओठस करून द्यावी.”

‘तस्य, हा व्यापारी इतका मोठा आहे, की मी भुटाम त्याच्याशी ओठस करून घ्यावी? काहीही बलां; आता मामा बसं समज की तुमचं काम झालंच अगोठवी माणसांशी ओठस करून घेऊन आपलं काम करून घेण्यात माझ्या बरोबरचा कोणीच नसेल.” परमेशान पुन्हा एकदा आपलंच गुणवर्णन करून घेतलं.

त्यांच्या या बोलण्यावर शिवमामा खूप जोराने हसून ‘अरे वा! आपलं काम साधून घ्यावं’ ऐवढाच तर माझा शुद्देश.”

दुसऱ्या दिवशी भन्ना मकाळीच साड्याचं वेंचणाडो घेऊन मामा भावं

शहराकडे निघाले. शहरात पोचल्यावर परमेशला ती म्हणाली, ‘तुमचं घर खेज कुठेतरी आहे. बाडोवाल्याला बाडे देऊन त्यांना रेंधाना केले अन् समोरून डोक्यावर भाजीचे टोपलं घेऊन घणांकी बाईला विचारलं. ‘गोविन्द गुमाचं घर कुठे आहे?’ मोहोत आहे का बाई तुम्हाला?’

जवळ येऊन ती बाई म्हणाली, ‘त्या धर्मराजीचं घर कुणीला माहीत नसेल? गावच्या एकाद्या शेवड्या पोशालाही विचारलं तरी घर दाखवेल तो. त्यांनी ज्याला मरत केली नाही असा माणूस सापडणं विरळाच. माझच पहा ना! माझा नवरा अपघातात वारला. शेतजीनीच मला हा भाजीचा धंदा करायचा सध्या देऊन सुवातीला शंभर रुपये सांडवूनही दिलं बघा.” नंतर बाईने गुमाशेतच्या घराचा रस्ताही सांगितला.

तिनं सांगितल्या गल्लीत शिरून ते पुढे जाऊ लागले अन् समोरून येणाऱ्या एका प्रौढ माणसाना जडवून शिवाने पुन्हा घराची चौकशी केली, गोविन्दशेटचं नाव ऐकताच ते घर स्वतःच दाखवण्यासाठी तो माणूस मोठ्या प्रेमाने परत फिरला व मा बोंबा बरोबर चामता चालता त्याने विचारले, ‘‘काय काम काढलंत गुमाशेतकडे? काही हरकत नसेल तरच मांगा हं.”

मोठा दुखी आवाज काढून शिवमामा म्हणाला, ‘‘आम्ही शेजारच्या गावच आहोत, काही अडचणीत सापडल्यामुळे त्यांना भेटायला आलो आहोत ते मोठे

दयाळू वन् धर्मात्मा असल्याचं ऐकून, त्यांची मदत, साहाय्य चालली आहोत.”

रस्त्या चालवणाऱ्या घौसाने जाणखीनच लादर प्रगट करत म्हटले, ‘‘असं होय? गोविन्द गुमाशेटला भेटलात की झगळ्या अडचणी का होतील बघा तुमच्या. आता तुमचं काम झालंच असं समजून किञ्चित् व्हा व्हो, जसा दयाळू माणूस असून पुढियेत नाही सापडणार! माझा विस्कटलंला व्यापार त्यांनीच तर दिला न सावरून मला आर्थिक मदत करून पुन्हा धीराल बुरां केला त्यांनी मला.”

इतक्यात तिघे शेतजीच्या घरासमोर पोचले त्या व्यापाऱ्याला नमस्कार करून शिव परमेशसह घरात शिरला.

माझा भावे गोविन्दशेटसमोर पोचले, तेव्हा त्यांच्या अगोदर आलेल्या तीन माणसांशी शेटजी बोवत होते शिवना पाहिल्याबरोबर स्वतः भुटून भुभे रहात ले म्हणाले, ‘‘अरे या या! ज्याच दिवसानी गालात शिवमहाराज!”

त्यांचे बोलणे ऐकून तर परमेश चाडच पडला पण शिव मात्र हसतहसत धुनरला, ‘‘जरा तसले जरी नव्हनी; म्हणून नाही मालो, मापण ठीक आहात नं सर्वजण?”

गोविन्द गुमानेही हसत हसत त्यांना जनळ बसवून घेतले, वेधे भुसलल्या तिघांचेकी एकाने खुणेनेच शिवला परमेशबद्दल विचारले.

‘‘हा? हा माझा भावा परमेश,” शिवने सांगितले, ‘‘अन्हा, माझा मुलगा गुरुकुलात,

शिकत असताना पाहिलाय मी याला. शिव पण ब्रिक्केडे ब्रैकलंस की तो हचत कर कोणी ‘मोठा माणूस’ समजत असतो. आपल्यासारखा मोठा माणूस आमघात कांणी नव्हेच असं समजत असतो म्हणो हा? म्हणजे त्या हिशोवान पाहिलं, तर तुमचर धाका आमच्या गोविन्दशेट पंक्षाही महान् म्हणायला हवा हो की राही?” तसन्वर, या व्यापारक बोलण्यात सत्यही शोतेच; परमेशाचे मन घामूळे चांगलेच बुवाबले. नंतर बराच वेळ शिव तेथील सर्वशी बोलत होता, पण परमेश मात्र मौन साधून जेवता होता, सर्वानी मिळून नंतर गोविन्दशेटकडेच भोजन केले, गुपारी खोडी त्रिभान्ती झाल्यावर मामाभावे परत आपल्या काबाकडे निघाले.

परत जाताना परमेशला अगदी गप्पण्य

मित्रावी, म्हणून रस्त्याने मुद्दाम त्याच्या घराचा पत्ता सर्वांना विचारत राहिलाने नव्हे आपण त्यांच्याकडे गेल्यावर माझ्या आघोअपच लक्षात आले, की शेठजी अगदीच साधे, कसलही अवडंबर न

— परमेशने मामाचे वोलणे लक्षपूर्वक ऐकल आपल्या घरा पोचल्यावर ती सर्वांशी मोठ्या विनयाने वागू लागला, त्याच्यातल्या या इष्ट बदलामुळे त्याच्या धित्यालाही आनन्द वाटला

‘पांडा’ कात्रीने कापा !

हे चित्र गंठे करा
(डोरीकड पण
करता येईल)
आणि ते एक
जादूच दिवस
कायदाच !
चिकटवा

विशाल पांडा जागतिक
निसर्ग निधीने (डब्ल्यू डब्ल्यू
एफ) चिन्ह आहे

महाभारत

धर्मराज वृतात शेवटी द्रौपदीलाही पणाला लावून हरला, आता आपणही हसण्यासाठी त्याच्याजवळ काही भुरलेच नाही.

दुर्योधन धरसभेत एकदम वरजता, 'द्रौपदीसा बोलावून आणा इथे तिच्या हातून ही सभा झाडून घ्यायची आहे.'"

बसह्य होऊन विदुर दुर्योधनाला म्हणाला, 'मूर्ख, आपसी मर्यादा अक्षिणंढत आहोम तू, तोंडाला येईल ते खडबडतो आहोम ! पांडवांना दिवचण म्हणजे मिषमर्षांना दिवचणवासरल आहे. द्रौपदी तुझी दासी बनेलच कशी ? स्वतःक स्वतःच समानव्यानंतर युधिष्ठिराने तिला पणाला लावले आहे.' नंतर सबैला बुद्देशून तो म्हणाला "हा दुर्योधन वेडा

बालाच फाडून बांलणं तो ऐकणार नाही अन् त्याप्रमाणे वागणारही नाही तिकट भविष्यात

कौरवकुळाचा नाश निश्चित आहे." तरीही दुर्योधनाने विदुराचे बोलणे कानाआड केले अन् प्रतिकारमीला बनेलवून त्याला तों म्हणाला, "ताबडतोब तेंत पुरात जाभून तू द्रौपदीला इथे वेळून ये" या पांडवांना धावरायचं काहीच कारण नाही मुला "

दुर्योधनाच्या आज्ञेने प्रतिकामी अंत पुरात जाभून द्रौपदीला म्हणाला, "देवी पांडवाली, आपले पती धर्मराज यांगे सृष्टात आपणाला पणाला लावले अन् ते हरले, दुर्योधनांनी पण जिकला. आता आपण त्यांची दासी आहात, त्यांची व्रशी आहोत अहे की आपण तानडतोच धृतराष्ट्रसमोर हजर व्हावे "

"काणी क्षत्रीय कधी आपल्या पत्नीला पणाला लावला का ? कशीच नाही ! धर्म-राजांची बुद्धी तर ब्रह्म ज्ञानी नाही ना ? जे

द्रौपदीसवरण

घटलं ते जरा मयिस्तर सांग नर" द्रौपदीने विचारले.

"धर्मराज सूतसंतर्ककाही करले पणाला लावायला काहीच अरुल नाही, तेव्हा त्यांनी स्वतःला आपल्या बंधूंना आणि अर्धर आपणालाही पणाला लावले अन् ते सर्वांनाच समाकून बसले." प्रतिकामांनी धुन्नादाखल सांगिले.

द्रौपदी जावर कटु स्वरात त्यांना म्हणानी "असाच सभेत परत जा अन् नीट माहिती विचारून ये की - त्यांनी स्वतःला गमावल्यानंतर मला पणाला लावले, की मला गमावल्यानंतर तसे केले?"

प्रतिकामां धुतगडपाखऱ्यां परत आला व त्याने द्रौपदीचा प्रश्न धर्मराजाला कळवला हा प्रश्न ऐकून धर्मराज फारच चिंनंत झाला, तो काही बोलूच शकला -

दुर्योधनच प्रतिकामीला म्हणाला की, "जा, तिला जाऊन सांग की स्वतः सभेत येऊनच काय ते विचार, अन् संशय फेडून दे."

"प्रतिकामी, मी सभेत येणं वृत्तिन नव्हे. यामुळे कौरवांच्या कीर्तीला कलंक लागेल. समासदांनी माझ्या प्रयत्नांचे अतृप्त घाव नंतर ते म्हणतील तसे करील मी." द्रौपदीने प्रतिकामीला पुन्हा परत पाठवले.

प्रतिकामीने पुन्हा सभेत येऊन द्रौपदीच्या बोलण्याच्या पुनरुच्चार केला, दुर्योधनाला सर्वत्रजण घाबरत असल्याने कोणाही मभासद काही बोलू छजेना, माना खाली घालून सर्वत्रजण मौन राहिले. धर्मराजाने परिस्थिती ओळखली व तिला आणण्यामाठी स्वतःच प्रतिकामीबरोबर एक दूत पाठवला, त्या दूताने सर्वेश सांगताच स्वतः राखस्वला असूनही द्रौपदी प्रतिकामीबरोबर सभेत जाऊन धतराष्ट्रमभोर अुभी राहिली पाचही पाडव माना खाली घालून, दुःखी मुडाने तथे बसले होते, पण मान वर करून द्रौपदीकडे पाहण्याचे धैर्य त्यांच्यान नव्हते त्यांना स्वतःचीच शरम वाटत होती.

दुर्योधनाने त्यांची ही मनस्थिती ओळखून गभीर आवाजात प्रतिकामीला आज्ञा दिली. "पहातोस काय? तिला द्ये आज."

प्रतिकामी द्रौपदीला स्पर्श करायला झोत हातां सभासदांना संवोधित करून त्याने विचारले, "पांचालीला मी काय सांगू?"

मीमांसा पाहून तो घाबरत आहे, हे ओळखून दुर्योधन दुःशासनाला म्हणाला,

"दुःशासन, तिला द्ये जेवून वेळून ये. हे सर्वत्रजण हास्र आहेत आता आपले आपल काहीही वाक्य करू शकत नाहीत ते."

यावर दुःशासन मर्यादा विसरून द्रौपदीला म्हणाला, "द्रौपदी इकडे ये, तुझ्या पतींनी तुला आमच्या सुपुर्त केलंय, आता लाजतेस कशाला? आमच्या या दुर्योधनावर प्रेम कर- कीरबांना आपलंच समज" तरीही काणी काही बोलू शकला नाही.

दुर्योधनाने 'इथे येऊन बस' असा संकेत करत तिला आपली मांडी खुघडी करून दाखवली.

दुर्योधनाचे हे कृत्य पाहून भीमाने भुसळून प्रतिज्ञा केली की, "युद्धात मी दुर्योधनाचो होच मांडी आपल्या गदेने फोडून मुळातून भुखडून टाकीन." त्यावेळी तो एकाद्या धमधमात्या ज्वालेसारखा विगत होता.

अंधा द्रौपदीला म्हणाला, "देवी द्रौपदी,

धर्मराजाने तुला पणाला लावून मोठी चूक केलीय हे मला मान्य आहे धर्मराज आयलं मदीसच सुटायला तयार होईल, पण तो आपला धर्म-कधीही सोडणार नाही. स्वतःला व्युत्तात गमावूनही तो आपला धर्म सोडील का, तुझ्याशी कपट करील का?"

द्रौपदी म्हणाली, "मुळातच अयोग्य अशा व्युत्ताच्या खंडात भाग घ्यायला लावून माझ्या पतीला फसवणाना आले. त्यांनी सर्व काही गमावले, आणखी काहीच भुरले नाही, म्हणून त्यांनी मला पणाला लावला का? पुत्र, कन्या अन् पत्नीची विषमामनुसार शरणा पोषणाची जबाबदारी ज्ञाणण्याच्या बुद्ध कोरवांनी या मुखावर काही प्रकाश टोकावा" अन् हे बोलता बोलता ती रडू लागली. दुःशासन तर जास्तच जेव येऊन तिला अचकट विचकट बोलत तिचा अपमान करू असताना,

हे सर्व भीमाला पहावता, ऐकवता तो

धर्मराजाला म्हणाला जुमारी माणसं नांहीन आयकालाही कधी पणाला लावत नाहीत, पवित्र अशा द्रौपदीला पणाला लावून तुम्ही घोर अन्याय केलाय तिच्यावर मर ऐश्वर्य अन् आम्हाला ही पणाला लावून हरलात, त्याच फारसं वाईट नाही घातलं मला, पण पांचालीला पणाला लावणाऱ्या तुमचं हात जाळून टाकायला हवंत, सहदेव, विस्तर घेऊन ये बघू'

पण अर्जुन श्रीमाला म्हणाला, 'आतापर्यंत सर्व सहन केलंय ना' मग आताच मघालक त्यांच्या मनाला क्लेश का देतो आहेत? या जुगाऱ्यांसारखी तुझीही बुद्धी धुष्ट झालीय का? अरे, धर्मराजानं जागृत कुपून घुट खेळलीय नाही, स्वला आव्हान दिलं गेल्यामुळे राजशर्माचं पावन करण्यासाठीच खेळावं लागलं, त्यांत त्यांची

काहीही चूक नाही तू शान्त हो बरं!'

तु शासन द्रौपदीला लवून अण्ण्यभिसाठी पुढे सरसावला तेव्हा अनेकजण अजिंठा ओपनत चंहरा दोन्ही हातांनी झाकून ती गांधारीकडे वळली.

दु शासनाने तिचा फाटला करत म्हणजे, 'माझ्या एकडीतून सुटून कुठं जाशील?' अन् त्याने तिचे केम पकडून तिला खेचलं पाच बलदड पती असूनही अबला द्रौपदी चवाने थरथर कापू लागली, ती हळू स्वरात म्हणाली, 'जं ब्रह्महोना मी राजस्वदा आहे, अशा अवस्थेत बलां भरसणेत येणं अनुचित आहे'

तु शासन म्हणाला, 'तुझ्या राजस्वना अमण्याशी माझ काय देणं घेणं? तू वस्त्रहीन आहेस की कशा याच्याशीही माझा कसला संबंध नाही तुझा पती तुला पणाला लावून हरला आहे, आता तू आत्मचं झाली आहेस, आत्मची दामी आहेस तू.' असे म्हणत केस धरून खेचत दु शासन तिला भरसभेत सभसिमोर घेऊन गेला.

द्रौपदीचे केस सुटून विस्कळित झाले, अंशावरची साडीही अर्धवट मुळली, क्रोधाने तिचे डोळे लाल झाले, ती दु शासनाला म्हणाली, 'अरे दुष्टा, पितासदृश असणाऱ्या या वृद्धांसमोर असं धूमं रहस्यं मला अचित तव्हे, असल्या अयममोक्षद स्थितीत मला इथे शुभी करण्याच्या पापावरून तुला तडीच शिक्षा भोगावी लागेल या संशेतील नर्पंजण प्रसंसातं आहेत, पण ते सर्व जसे माना छेदकावून गय का जवून राहिलं आहेत? तुला

असलं दुष्ट धाम करण्यापासून अडवत का तव्हंयलं? मला हे काहीच कळत नाहीय भरतकुसुम बहुधा अगदी म्हणू गेलंय अस वाटतय की हा अन्याय थांब तण्याचं सत्यय्यं भीष्म, द्रोण, विदुर अन् धृतराष्ट्र यांच्यानही नाहीय.' असे बोलून ती प्रोडवांकडे वळवळल्या नजरे पाहू लागली.

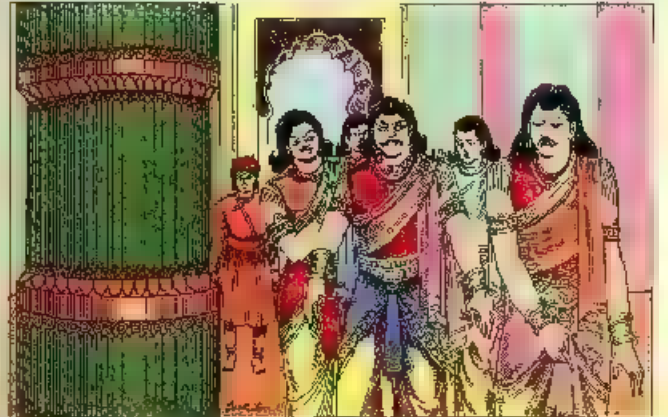
दु शासन जोशाने ओरडला, 'ए, दस्तो! काय अशाच बडबडत आहेत?' त्याच्या या ओरडण्याने कर्ण, अकुली, दुर्गंधन इ. गडबडून हसू लागले, पण बाकी सर्व मनोमन कुख्या झाले.

भीष्म अत्यंत क्रोधित होऊन आपला सगळ्या ओठ दातानी बावून अग्निनीवर हात मारून आवेष्टाने ओरडला, 'सभेत हजर असणाऱ्या लोकांना, सर्वांनी नीग कान अधडं ठेवून ऐका' हा दुष्ट दु शासन द्रौपदीची विटवना करायला बसला आहे, त्याने तिचे

केस ओडून मोकळे केले आहेत, नसांचीही विटवना आरभली आहे मी तुम्हा सर्वांसमक्ष प्रसिद्धा करतोय की, युद्धात या दु शासनाची छापीं फाडून त्यांचे रक्त पिडून अन् त्या रक्तमासल्या हातांनीच पांचालीच हं मोकळे केले पुन्हा बांधीन.'

सभेत द्रौपदीच्या प्रश्नांना कोणीही उत्तरे देऊन न्याय करत नाही, जखं पंडितन धृतराष्ट्राच्या पुत्रांपैकी एकटा विकण अर्जुन बुसा राहिला अन् आवेष्टाने बोलू लागला, 'द्रौपदीच्या प्रश्नाला उत्तर द्या सभासबहो कुसुवर पितामह अन् कुसुवर द्रोण सौन साधून का बसले आहेत? रागद्वेष अन् पक्षपात निरस्त अण्ण अग्निप्राय साया' धर्माचं विशदीकरण करा'

नराही कोणीच धाती बांलला, तेव्हा तो स्वतःच म्हणाला, 'आपण लोंक न्याय करू इच्छित नसाल, तर नका करू पण मी पण

१ वसणार नाही मी देतां न्याय तरी, शिकार कुंगार अन् सदरेच्या आहारी जाणार माणूस धर्मपालन करावला असमर्थ बनतां धर्मराजाने घुमण्या व्यसनापाशी प्वतला भावांता अन् शेवटीं द्रौपदीलाही पणाला लायला. पण द्रौपदी ही केवळ एक त्या युधिष्ठिराचीच नव्हते, तर बाकीच्या भार पांडवांचीही पत्नी आहे, त्यांचीही संपत्ती आहे तसेही तिला जबरपस्तीन ओढून आणण जन्मस्य आहे, माझा हाच धर्म निर्णय आहे."

विकर्णला विरोध दर्शवत कर्ण आपोआप म्हणाला, "वेरे, या सभेत दिग्गज धर्मवेत्ते वसतले जाणार त्यासाठी जो धर्म समजाव नाही, तो गृह्याभारव्या कर्णालच्या पोराला समजला काय? किंवा त्याच्याच मोठे ही धर्मराजाने आपले सर्वोत्तम घालवले अन्

तसकरीबर द्रौपदीही घालवली त्यामुळेच हे पांडव गप्प आहेत. तू म्हणतोस की अशा स्थितीतल्या द्रौपदीला सभेत आणण अन्याय्य आहे, अशाखीय आहे' अरे, पण ती तर कुलटा आहे कुलटा कारण ती पांचजणांची पत्नी आहे. असल्या बाईची वस्त्रे गुंडाळली, तरी त्यात कुसलही पाय नाही. दुःशासना, या अज्ञानी विकर्णाची मुढीच प्रजा न करता या पांडवांची अन् द्रौपदीची कल्ले भुत्तव!"

कर्णचि हे अद्भुत ऐकताच पांडवांनी आपली भुत्तरीये काढून खाली ठेवली, इकडे दुःशासन द्रौपदीची साडी ओढून काढू लागला. द्रौपदीने कृष्णाचे स्मरण करून त्याचा धावा आरम्भला कृष्ण ताबडतोब अद्भुत रुपाने तिला वरचे पुरवत राहिला

दुःशासन एकेक साडी ओढून काढू लागला, तरीही द्रौपदीच्या शरीरावर साडी दिसतच राहिली. अशा वकाले दुःशासनाने ओढलेल्या साड्यांचा समेत एक डोंगर जमला' शेवटी दुःशासनच दमून भूमीवर कोसळला.

आतां विदुर सभेत हुंभा राहून हात वृक्षत म्हणाला, "वास झाला हा अन्याय' सभामध्ये, द्रौपदीच्या प्रसंगाला कुठार न दंड हा अधर्म आहे. विकर्णाशिकाय कोणीही आपले मत इथे व्यक्त केले नाही. दीन दुखत्यांवर अन्याय केला, तर ते मोठेच पाप होय, या पापाचे जापण सर्व भारीदार व्हाल, असंच समजले जाईल की आपण सर्वत्रजण वा जपात सहभागी आहोत "

तरीही कोणीच काही ओमेलत, किंवा दुर्वाधन द्रौपदीला म्हणाला, "साध्याकडून

कसलीही चूक घडलेली माहीय, भीम, अर्जुन, तनुज, सहदेव या सर्वांनी अस म्हटलं की, 'युधिष्ठिर आमचा प्रभु नव्हे, मालक नव्हे'; तर तुम्हाला वास्तवातून मुक्ती मिळेल."

अर्जुन यावर बोलला, "ही गोष्ट खरीच, की युधिष्ठिर आम्हा सर्वांचा प्रभु आहे. पण आता तोच हरला आहे. तेंव्हा आता कौरवांनाच सांगणं की ते कुणाचे प्रभु आहेत."

याचवेळी तेथे अनेक श्रुतपान घडले. धृतराष्ट्र आमुळे चाबलून जाऊन बुर्पाघनाला म्हणाला, "जे पापी, बुद्धा! द्रौपदीला जस जबरदस्ताने का घेऊन आलास? पांडवांच्या वटल तुझ्या मनात इतका द्वेष का आहे? ही तर अन्यायाची पराकाष्ठाच झाली!" पुत्राला अशा प्रकारे दुखावून तो द्रौपदीला म्हणाला, "मुली, माझ्या सुतांच्यात तूच सर्वश्रेष्ठ आहेस. सांग तुला काय हवं माझ्याकडून?"

द्रौपदीने इच्छा व्यक्त केली की, 'पांडवांची दास्यासून मुक्ती होवू नये त्यांना त्यांची शस्त्रे

परत मिळावीत'

यावरही कणनि टोमणा भरला "बरे वा! आज एका अबलेने पांडवांचा अद्वार केलाय!" भीमाने लगेच रौद्राकार धारण करून शर्वना विनाशाची धमकी दिली.

मोठ्या मुश्किलीने अर्जुन व धर्मराजाने त्याला शान्त केलं. नंतर धर्मराजाने धृतराष्ट्राला विचारले, "माझ्यासाठी काही आज्ञा बसेल, तर सांगा महाराज!"

"पुत्रा, तू आपले बंधू आणि द्रौपदी यांच्यासह निर्विघ्नपणे इन्द्रप्रस्थाला परत जाऊन आपला राज्यकारभार संभाळ. मला काटल होत की द्यूत खेळीमेळीच्या वातावरणात खेळल जाईल. पण तसे घडलं नाही. मी मध्ये अडवल नाही, ही माझी चूकच झाली. आम्हा बुद्ध पतिपत्नींवर अपकार म्हणून माझ्या पुत्रांनी केलंही दुष्कर्म विसरून जा. तुझं जन् तुझ्या शत्रूंचाच कल्याण जाले" संवेदनशील धृतराष्ट्र गद्गदल्या आवाजात बोलला

सर्वांचा निरोप घेऊन पांडव द्रौपदीसह इन्द्रप्रस्थाला परत गेले.

'पांडवांचा'

पुरवणी - २२

आपल्या देशाची

गुप्त-संपदा

कवठ

कवठाची फळे हत्तीचा फार आवडतात या वृक्षाची फळे हत्ती सहजपणे लोडाल घालतात आणि भिडून टाकतात. पण पोयात गेल्यावर फळाचा गर मात्र पचवतात आणि शाखी विमर्जित करून टाकतात म्हणून याला लॅटिन भाषेत 'फोरोनिया एलिफांटम' म्हणतात राणेश चतुर्वीच्या दिग्दर्शी नैबंध्य म्हणून कवठाची फळे विजेश्वराला अर्पण केली जाताना, फळाचे वरील कवच फार कठिण असते आणि जालील गर मात्र गोड असतो, म्हणून याला इंग्रजीत 'वूड अपल' म्हणतात.

कवठाचा गर थंड असतो, म्हणून उन्हाळ्याच्या दिवसात याचे सरबत बनवतात. या सरबतात माखरेऐवजी गूळ घालतात. कवठाचा गर, मध व खरीसावर एकत्र वरून स्वादिष्ट बर्फी तयार करतात

कवठाला संस्कृत मध्ये 'कपित्थ', हिंदीने 'कैथ' अथवा 'कबिताही' वा 'काबल', गुजरातीत 'कौथा', मराठीत 'कवठ', बंगालीत 'कथबल', काश्मिरी मध्ये 'जेला', तमिळ मध्ये 'जिलांजनम्' व तेलुगु मध्ये 'जेलम' म्हणतात.

कवठाची झाडे विश्वेकडून जंगलात

असतात, पण काही ठिकाणी घराच्या परमान हो आढळतात. मजकूर लॉज लॉज कांड्या जमलेले हे वृक्ष फार डेब नसतात फांद्यांवर प्रत्येक पाने येतात. नाबुक लास रंगाचे फुलांचे गुच्छ झाडावर दिसतात. फळे थुदी रंगाची असतात. चेंडूमारल्या गोल फळांचे कवच खरखरोत असते.

* * *

आपल्या देशातील कवि

कश्यप-अस्तिक

कोण एक काळी पृथ्वीवर सर्प भव फार असे
शेतात नद्यात, तलावात सर्वत्र सापच हाथ दिसत
अंलात सगळीकडे साप आवरत यामुळे पृथ्वीवर राहणे
माणमाना त्रासक वाट लागले

कश्यप ऋषींनी हे संकट जाणले ते ध्यान-मग्न
झाले आणि दैवज्ञानाने त्यांनी काही मंत्राची रचना केली,
य मंत्राच्या महिम्यने त्यांनी मनुष्य जातीला सापांपासून
वाचविले सापाची फिरवावा झालेल्या भाणसावं पाण
वाचविल्यासाठी त्यांनी विष वैद्यक शोधून काढले,
आपल्या तपोबलाच्या साहाय्याने त्यांनी मनसा देवीची
तामीत केली ही देवो सापानां वश करू शक.

मनसा देवीने जवळवर नावाच्या एका ऋषीशी
लढू केली, त्यांना एक मुलगा झाला, त्याचं नाव
अस्तिक. लहानपणापासूनच अस्तिक मूर्ख विष्णुभक्त
होता

परीक्षित राजा एकदा शिकारीसाठी अंगलात गेला,
तेथे समीक नावाचा एक मुनि दोळे मिटून तपस्या करीत
बसलेला होता राजाने एक बलेल साप त्याच्या गळ्यात
अडकवला राजाने या योहीमुळे समीकच्या मुलगा
फार रागावला हेतुकार्य करणारा राजा सात दिवसात
साप रावून मरला असा त्याने शाप दिला क्षपापासून
आपला वंशवा ल्हावा म्हणून राजाने असा पक्का बंदोबस्त
वेला की साप आपल्यापयंत येवूच शकणार नाही,
सातत्या दिवशी सूर्यास्ताच्या वेळी राजाने एक फळा
खाफला सुरुवात केली त्या फळात विह्वल्याच्या रूपाने
एक साप होता, क्षपाने विह्वलाने विराट स्वरूप धारण
केले आणि राजा भरीक्षिताला डल मारला ऋषि-
कुमारोपा शाप घरा करछा तो साप सर्पराज तक्षक
होता,

सौख्यनाचा मुलगा जन्म जय तक्षकावर जूय

रामावला आणि सर्पराजाच्या बलेनक्ष कृत्याची त्याने
प्रतिज्ञा केली त्याने कधीही महाभारत लढवेली त्याच्या
सत्त्वानुसारच त्याने सर्पराजा सुरू केला ऋषींचे
तपोबल आणि त्यांच्या मंत्रांची शक्ति यामुळे हजारो
सर्पांची यज्ञकुळात आहुति पडू लागली

हे पाहून तक्षक पाचरला वडूंच्या गिहातनासाली
नपुन बसला ऋषींच्या मंत्रांच्या सापल्यापुढे दैवेंद्र व
त्याचे सिंहासन यज्ञकुळाकडे आवर्षित होऊ लागले
तक्षक सिंहासनाला चिकटून बसला

त्यावेळी अस्तिक जतमेजयला भेटले, आपल्या
वाक-चानुपनित्यानी राजाला प्रसन्न केले आणि सर्वपाण
बोळवला तक्षक पळून गेला आणि बऱ्याच सर्पांना
जोनत दान मिळाले,

अस्तिकने सर्प जातीला विनाशापासून वाचवले
म्हणून असे म्हणतात की भक्तिपूर्वक त्यांचे नाव घेतले
तर मनुष्याला सापाला भिण्याची आवश्यकता नाही,

तुम्हाला माहीत आहे का?

१. भुवनेश्वर ज्येष्ठ, वेम्बित्ता खामनेर कोणते?
२. भारतीय राज्ये मागाची तांबी किती?
३. तुकतीच केरळ मध्ये निवडणूक झाली तेथील विधान-सभेत एकूण किती जागा आहेत?
४. देशातील मरकरी भाषा म्हणून कोणते देश आपल्या देशातील राज्य कोणते?
५. राने म जली प्रतिष्ठ पक्षी शाखेत आहेत त्याचा वर्गिकत जीवनाशी संबंधित पक्षी कोणता?
६. गणित शास्त्रातील सांख्यिक्यस ची रचना कोणी केली?
७. बर्मिंशान त्रिजपट बनविण्यासाठी स्टुडिओची स्थापना आपल्या देशात कोणी केली?
८. तो कोठे आहे?
९. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा सुर्या महोत्सव गेल्या वर्षी साजरा झाला त्यावेळी भवपाळम मध्ये सांगण करण्यासाठी कोणत्या दोलबरी होते?
१०. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा प्रवेश मिळवणारा शेवटचा देश कोणता?
११. संयुक्त राष्ट्र-संघाची अर्थवृत्त भाषा कोणकोणत्या?
१२. सर्वप्रथम भ्रमराच्या वेल नगरीला जोडणारा सारतावा राष्ट्रीय राजमार्ग कोणता?
१३. बिबब ल्हापार संघेचे तारनंतर ज्वरत कोण?
१४. वर्ल्ड क्विज कप सामन्यात पाकिस्तानने फारच वादपदा झाला केल्या त्या किती? हा सामना येव्हा झाला?
१५. येते कितीत वरले कप सामने येते हावार आहेत?

अुत्तरे

उत्तर	संख्या	उत्तर
१. भुवनेश्वर ज्येष्ठ, वेम्बित्ता खामनेर	१	१. भुवनेश्वर ज्येष्ठ, वेम्बित्ता खामनेर
२. भारतीय राज्ये मागाची तांबी किती	२	२. भारतीय राज्ये मागाची तांबी किती
३. तुकतीच केरळ मध्ये निवडणूक झाली तेथील विधान-सभेत एकूण किती जागा आहेत	३	३. तुकतीच केरळ मध्ये निवडणूक झाली तेथील विधान-सभेत एकूण किती जागा आहेत
४. देशातील मरकरी भाषा म्हणून कोणते देश आपल्या देशातील राज्य कोणते	४	४. देशातील मरकरी भाषा म्हणून कोणते देश आपल्या देशातील राज्य कोणते
५. राने म जली प्रतिष्ठ पक्षी शाखेत आहेत त्याचा वर्गिकत जीवनाशी संबंधित पक्षी कोणता	५	५. राने म जली प्रतिष्ठ पक्षी शाखेत आहेत त्याचा वर्गिकत जीवनाशी संबंधित पक्षी कोणता
६. गणित शास्त्रातील सांख्यिक्यस ची रचना कोणी केली	६	६. गणित शास्त्रातील सांख्यिक्यस ची रचना कोणी केली
७. बर्मिंशान त्रिजपट बनविण्यासाठी स्टुडिओची स्थापना आपल्या देशात कोणी केली	७	७. बर्मिंशान त्रिजपट बनविण्यासाठी स्टुडिओची स्थापना आपल्या देशात कोणी केली
८. तो कोठे आहे	८	८. तो कोठे आहे
९. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा सुर्या महोत्सव गेल्या वर्षी साजरा झाला त्यावेळी भवपाळम मध्ये सांगण करण्यासाठी कोणत्या दोलबरी होते	९	९. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा सुर्या महोत्सव गेल्या वर्षी साजरा झाला त्यावेळी भवपाळम मध्ये सांगण करण्यासाठी कोणत्या दोलबरी होते
१०. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा प्रवेश मिळवणारा शेवटचा देश कोणता	१०	१०. संयुक्त राष्ट्र-संघाचा प्रवेश मिळवणारा शेवटचा देश कोणता
११. संयुक्त राष्ट्र-संघाची अर्थवृत्त भाषा कोणकोणत्या	११	११. संयुक्त राष्ट्र-संघाची अर्थवृत्त भाषा कोणकोणत्या
१२. सर्वप्रथम भ्रमराच्या वेल नगरीला जोडणारा सारतावा राष्ट्रीय राजमार्ग कोणता	१२	१२. सर्वप्रथम भ्रमराच्या वेल नगरीला जोडणारा सारतावा राष्ट्रीय राजमार्ग कोणता
१३. बिबब ल्हापार संघेचे तारनंतर ज्वरत कोण	१३	१३. बिबब ल्हापार संघेचे तारनंतर ज्वरत कोण
१४. वर्ल्ड क्विज कप सामन्यात पाकिस्तानने फारच वादपदा झाला केल्या त्या किती	१४	१४. वर्ल्ड क्विज कप सामन्यात पाकिस्तानने फारच वादपदा झाला केल्या त्या किती
१५. येते कितीत वरले कप सामने येते हावार आहेत	१५	१५. येते कितीत वरले कप सामने येते हावार आहेत

सोनेरी क्षण १ ची अंतरे

१. स्वराज्य शीघ्र राकेश शर्मा, याने १९८७ मध्ये आपलो दोन रशियन प्रवासानंतर अंतरिक्ष प्रवास केला

२. जपानच्या सवाई राजा जयसिंगने निर्माण वस्तूच्या आकाराच्या सर्वात मोठ्या मूर्त्येच्यालाच काच कुठत संपादित वस्तू असे आहे

३. संपन्न व गुरु या शब्दांच्या मध्ये सैम नावाचा छोट्यास अक्षर दिसतो. अक्षरापर्वलाच्या सर्वात मोठ्या अक्षरात मोठा अक्षर होय. जातेवारी १८०१ रोजी याचा शोध लागला

४. जगन्नाथपूरी येथील हे जगन्नाथ मंदिर. श्रीकृष्णगोकुलसोडूनमधुसूता आल्याच्या आठवणीनिमित्त मोठा बुलावा माखरा केला नावा या वेळी या तीन मूर्ती सप्तमांडवा राधाकर वसुधैव मित्रवत्सु कावली जाते

५. फेब्रुवारी रोजी वृद्ध विक्टरियाहेर आला जमणार. रोज मोठे प्रमाणे २७ दिवसाने तो १७ मीटर चढला २८ व्या दिवशी तो २ मीटर चढून बरही आला. फक्त - मोठा घसरण्याचा प्रश्नच नाही

चंद्रावरील रहस्य

अंतरिक्ष प्रवाशांना नवकर प्रवाषाचा यात्राच एक वेगळे शक्य नाही. कारण तेथे वातावरणच नाही

$$\begin{array}{r} 34 + 41 = 1 \\ \downarrow \\ 34 = 41 - 1 \end{array}$$

६. जे महाराष्ट्र
ही गोष्टीच न मघ.।
ही कुरी (नंतरिक)
ही नासासंपन्न

पिशाचिनी स्वयंपाकीण

स्वयंपाकीच्या रावतच्या मुलीचे नाव सुनंदा, सुनंदाच्या लग्नासाठी रावतने आपल दोन एकराचे शेत पन्नास हजार रुपयांना विकले.

वडिलांनी केलेला हा शौदा सुनंदाला मुळीच आवडला नाही ती वडिलांना म्हणाली 'बाबा, या रकमेतील थर्डी रक्कम खर्चून तुम्ही एक घर खरेदी करा, तुम्ही अस केले नाहीत, तर माझं लग्न झाल्यावर तुम्ही राहणार तरी कोठे? शेताची मिळकत तर संपलीच, आता दर माहान्याला भाडे देणे ही तुम्हाला कठिण होईल. माझ्या लग्नासाठी आपली सारी संपत्ति तुम्ही खर्च करावी हे योग्य होणार नाही.'

मुलीच्या मल्लानुसार रावतने एक छोटं घर खरेदी केले. हे घर हातें आनंदच, लहानपणीच तो पितृ छत्राला पारखा झाला, आईने माझ्या कहाने त्याचे पालन-पोषण करून त्याला लहानाचा मोठा केला, मोठा झाल्यावर सुद्धा आवडले आपल्या जबाबदाऱ्या

स्वीकारल्या नाहीत, आईच्या मृत्यूनंतर पैसे भळवायला किती कष्ट करावे लागतात, किती मेहनत करावी लागते हे त्याच्या लक्षात आले. त्याला कोठे नाकरी एण मिळाली नाही आता त्याच्या पुढे एकच मार्ग होता. घर विकून टाकायचे आणि शहरात जाऊन काही व्यापार करायचा. अशा परिस्थितीत त्याने आपले घर सुनंदाच्या वडिलांना पंचवसेस हजार रुपयांना विकले.

आता रावत आपल्या नव्या घरी राहायला आला, वहात व मुलगी यांनी नव्या घरात सर्व सामान नीट लावले. काम संपता संपता संध्याकाळ झाली.

शकून गेल्यामुळे आता स्वयंपाक करायचो ताकत सुनंदात राहिली नाही. ती विचार करू लागली. एकाद्या बाईने पेऊन आपला स्वयंपाक करून दिला तर काय बहार येईल नाही'

"आजच का, राज मी घडून नुसा

अविनाश वापट

स्वयंपाक करीत जाईन. हे काम तू आता माझ्यावरच सोपव." हातात चिमटा घेऊन आत आलेली पिशाचीण म्हणाली.

पिशाचीणीला पाहून सुनंदा घाबरून गेली. पिशाचीणीने आपल्या हातातील चिमटा हवेत मसा फिरवला की जणू तिने सुनंदाला आश्वासन दिले, ती म्हणाली - "अह, अशी घाबरू नकोस, मी काही कोणी परकी का आहे? हे घर ज्या आनंदाने तुम्हाला विकले त्याची मी आई, तुझ्या वडिलांनी दिलेले पंचवीस हजार रुपये घेऊन काही व्यापार करण्याच्या विचारात तो आहे. फार बुद्धिमान आहे हे तू. त्याच्यासारखा हुशार मुलगा इथं आसपास कुठे असेल असं मला नाही वाटत. आता राहिली माझी गोष्ट! जेव्हा जिवंत होते, तेव्हा मी दोन-तीन घरांचा स्वयंपाक करून आपली उपजीविका करीत असे. आता निदान

एकाचा तरी घरात स्वयंपाक करण्याचे काम केल्याशिवाय मला चैन नाही पडणार. आपल्याच घरात स्वयंपाक करण्याची संधि मिळाली तर त्याहून अधिक चांगलं तें काय?"

सुनंदा भीतीने थरथरू लागली. तिने बाहेर येऊन वडिलांना ही बातमी दिली. घाबरा हो पाबरला आणि म्हणाला - "आपण सुद्धा किती दुर्दैवी नाही? शेवटी आपण खरेदी केले ते घुताने घर!" आणि तो आपल्या घाब्याना दोष घेत राहिला.

वडिलांना समजाऊन सांगत सुनंदा म्हणाली - "बाबा, आपण फार वाईट वाटून घेऊ नका. स्वयंपाकीण पिशाचीण मला तसे स्वभावाने फार चांगली दिसतेय. तिची बोलण्याची पद्धत मला आवडली. आपण तिला व्यायचं काही काळण नाही."

रावत काही बोलणार एवढ्यात स्वयंपाक-घरातून पिशाचीणीचा आवाज आला - "भोजन तयार आहे. दोघे ही जेवायला या लवकर." रावत आणि सुनंदा अमळ भीत भीत स्वयंपाक-घरात आले. सगळे पदार्थ फार खबिष्ट होते. तसे पिशाचीणीला सांगाने की नाही याबाबत दोघे ही विचार करीत होते, इतक्यात पिशाचीणच म्हणाली - "उद्या सकाळी लवकरच येईन आणि स्वयंपाक करून जाईन!" एवढं बोलून ती अदृश्य झाली.

अशा रीतीने सुनंदाची स्वयंपाकाच्या कामातून तर सुटका झाली. पण एक आठवड्याभरात पिशाचीणीच्या पदार्थांचा

सुनंदाला कंटाळा आला. पिशाचीण रोज एकाच चवीचे पदार्थ बनवायची. तेलावर तिचा फार हात असे. पहारे बनवलेले साठ-पदार्थ जेवणाच्या वेळेपर्यंत थंड होऊन जात. नंतर अंधार पडल्यावर ती घाबरी नि स्वयंपाक करायची. जेवण संपेपर्यंत अर्धी राय व्हायची. रावतला लवकर ओपायची सक्क होती. म्हणून दोघे ही पिशाचीणीच्या या स्वयंपाकाला कंटाळून सेसे.

एक दिवशी सकाळी सकाळी पिशाचीण आली तेव्हा सुनंदा तिना म्हणाली - "आता मी स्वतः आपला स्वयंपाक करीत जाईन. तुझ्या मुलाच्या घरी स्वयंपाक करायला कोणी नाही, त्याला फार त्रास होत असेल नाही? तू मुलाकडे जाऊन स्वयंपाक केलास तर बरं नाही का होणार?"

"हे तर शक्यच नाही. मी पिशाचीणी बनलेय हे जर समजलं, तर फार वाईट वाटेल त्याला. आतां तर तो खूप कमवू लागलाय म्हणो! जरूर वाटलो तर एकादा आचारी सुद्धा ठेवील तो जापल्या पदरी." पिशाचीण म्हणाली.

सुनंदांने मनातल्या मनात विचार केला - ही व्याध इतक्या सहज जाईलसे वाटत नाही. अमळ संकोचाच्या स्वरात ती म्हणाली - "तुझा स्वयंपाक जाम्हाण आवडत नाही बघ!"

हे ऐकताच पिशाचीण म्हणाली - "हे काय बोलत आहेस तू? माझा स्वयंपाक आणि आवडत नाही! हे कसे शक्य आहे? ऐक, मी मोठी लहरी आहे. मी बनवलेले पदार्थ तुम्ही

दोघांनी साहजेच पाहिलेच. नाहीतर परिणाम चांगला होणार नाही हे लक्षात ठेव."

त्या दिवसापासून पिशाचीण रागताने पदार्थात खूप मिर्चा घालू लागली. भाज्या तेलात ब्रूडवून काढू लागली. यामुळे महिन्याच्या वेगमीचे सामान पंधरा दिवसातच संपू लागले. बिचाऱ्या रावतला महिन्याच्या मध्येच बरेच पदार्थ खरेदी करावे लागले.

एक दिवशी रात्री बघील व मुलगी भोजन करीत बसले होते. अकस्मात सुनंदाची एक बाल-सखी तिला भेटायला आली. शहरात राहणारी ही मैत्रीण आपल्या एका नातेवाईकाच्या मुलाच्या लग्नासाठी आली होती.

रात्री इतक्या उशीरा जेवण करताना पाहून तिने सुनंदाला विचारले - "ही काय जेवणाची का वेळ? इतका उशीर का?"

“अगवत्कथा ऐकायला देवळात गेलो होतो. आताच परत आलो. तुज्याकडे सराळे सुशाल आहेत ना?” सुनंदाने विचारले.

बोडा वेळ दोघी मैत्रिणी पलंगवर बसून एकडेच्या-तिकडेच्या गप्पा मारीत बसल्या. नंतर सुनंदाने घर खरेदी करणाऱ्यासून पिशाचिणीच्या स्वयंपाकापर्यंत सर्व कथा आपल्या मैत्रिणीला सांगितली. आणि म्हणाली - “या पिशाचिणी स्वयंपाकिणीचा मुलगा शहरात व्यापार करतो. खूप पैसे मिळवतो तो. तिनेच आम्हाला हे सर्व सांगितले. आपल्या मुलांकडे जाऊन राहिली, तर तिच्या तळाच्यातून सुटका होईल आयची!” सुनंदाने मैत्रिणीला आपली व्याथा सांगितली.

हे ऐकून मैत्रीण राघाला मोठं आश्चर्य वाटलं. ती म्हणाली - “अग, तू काय सांगत आहेस हे? तुझी पिशाचिणी स्वयंपाकीण

आनंदची आई होय? आनंद माझ्या भावाचा जिवलग मित्र आहे. तो नेहमी आमच्याकडे येतो बघ. व्यापाऱ्यात मोठा दक्ष आहे तो. जसं आईचं घा घरावर प्रेम आहे, तसंच मुलाचं पण आहे. तो माझा भावाला नेहमी घरबद्दल सांगतो आणि म्हणतो - व्यापारासाठी भांडवल जमवण्यासाठी आपल्याला घर विकारवं लागलं. आपल्या आजोबा-पणजोबांनी बांधलेले घर विकण्याची पाळी आपल्यावर यावी वाचं फार दुःख आहे त्याला. सुनंदा रडव्या सुरात म्हणाली - “त्या बिचाऱ्या सोड्या व्यापाऱ्याला हे माहीतच नाही की हे घर खरेदी करून आम्ही इकडे कसे संकटात पडलो आहोत ते!”

राधा बोडा वेळ शांतपणे बसली आणि एकदम पलंगवरून खाली येत म्हणाली - “बाड, मला एक छान उपाय सुचलाय बघ सुनंदा. तू तसं केला तर आनंद व तू दोघे ही सुखी व्हाल.” सुनंदाच्या कानात काही समजून ती म्हणाली - “तुझी काही हरकत नसेल आणि तुला सर्वेस्वी योग्य वाटत असेल, तर माझी योजना तडीस जाईल. त्या पिशाचिणीला माच यातील काही सांगू नकोस हं. हे शुभ कार्य झालं तर शहरातच होईल.”

सुनंदा लाजत म्हणाली - “ठीक आहे. तू म्हणशील तसं.” दुसऱ्या दिवशी पिशाचिणी स्वयंपाकीण येण्यापूर्वीच राधा शहरात निघून गेली. पिशाचिणी आल्यानरोबर सुनंदा तिला म्हणाली - “मला नि वडिलांना काही महत्त्वाच्या कामासाठी शहरात जायचंय. आम्ही दुपारी जाणार आहोत. निदान पंधरा

दिवस तरी आस्थाला तिकडे रहावं लागेल.”

चिडून पिशाचिणी म्हणाली - “मग हे सांगायला एवढं मोठं भाषण कसाला? तर काय, तुम्हाला पंधरा दिवसांची रजा पाहिजे ना? मंडूर, पण रजा संपल्यावर परत आला नाहीत तर मात्र तुमचा सर्वनाश करून टाकीन हं, समजलं?”

त्याच दिवशी दुपारी सुनंदा आणि तिचे वडील शहराकडे गेले. राधा आणि तिचा भाऊ यांच्या देखरेखीखाली आनंद आणि सुनंदा यांचा विवाह निर्विघ्नपणे पार पडला.

नंतर एक आठवड्याने सुनंदा आपल्या नवऱ्याबरोबर सकाळी-सकाळी घरी आली. पिशाचिणी नाट्याची चटणी वाटत आहे असें तिने पाहिलं. सुनंदा तिच्याजवळ जाऊन म्हणाली - “सामूबाई, शहरात गेल्यापासून तुमच्या मुलाला चटण्या आवडेनासा झाल्या आहेत. त्यांच्यासाठी थोड्या मेंढ्या तळा.”

आश्चर्याने पिशाचिणी म्हणाली - “म्हणजे माझा मुलगा आनंद याच्याशी लग्न करण्यासाठी तू शहरात गेली होतीस तर?”

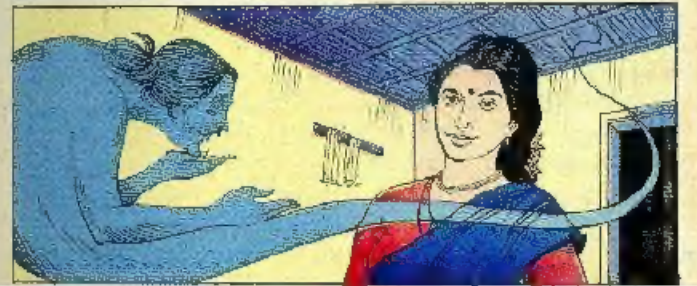
“होय सामूबाई, तुमचा मुलगा काही दिवस

याच घरात राहणार आहे, रोज त्याच्यासाठी स्वादिष्ट पक्वान्न बनवा. आज खीर पण करा. तुम्ही उत्तम स्वयंपाक करता हे दाखवून द्या. मी आता फार दमलेय, जरा वेळ आराम करतो हं.” ओंभई दैत सुनंदा म्हणाली.

छोछे छाल करीत पिशाचिणी म्हणाली - “धाबं करा, तू किती चलाख आहेस हे ममजलं मला आता, आयल्या सामूकडून काम करून घेणार आणि स्वतः ताणून देणार हं? कुसरी कोणी असती तर मी मुळीच सोडलं नसतं, ठीक आहे, आज तुझं म्हणणं मानते मी.

माझ्या मुलाने मला स्वयंपाक करताना पाहिलं तर फार वाईट वाटेल त्याला, त्याला दुःख व्हावं अशी माझी इच्छा नाही. आता आपला स्वयंपाक तूच संभाळ. माझ्या मुलाची चांगली काळजी घे.” आणि पिशाचिणी अदृश्य झाली.

सामूबद्दल आदर होता म्हणून सुनंदाने यातील काही ही आनंदला सांगितले नाही. आपल्या घरी परत आल्यावर आनंदला फार आनंद झाला. त्याला फार ममस्थान वाटलं की आपल्याला मोठी गृणवती बायको मिळाली आहे.

माकडाची मदत

एक शहरात एक गरीब स्त्री रहात असे. तिचा नवरा चारला, पण लोक त्याला विसरले नाहीत, त्याच्या गुणाले गोळे गात. आपल्या आयुष्यात त्याने फक्त नाव कमवले, धन नाही. आपली बायको आणि मुलगा यांना गरीबीत खिलपट ठेवून तो मरून गेला. त्याच्या मुलाचे नाव होते - गोपाळ.

वडील वारले तेव्हा तो पंधरा वर्षांचा होता. तो जिथे बसायचा, तिथे बसून राहो. उठण्याची ताकत त्याच्यात नव्हती. अजगराने एकादा प्राणी वा मनुष्य गिळल्यावर तो जसा पडून राहतो, तसा गोपाळ आठसून पडून राहो.

गोपाळची आई म्हणे - "परमेश्वराने आपल्यावर अवकृपा केली. आपण तरी काय करणार?" ती मुलावर कधी रुगावीत नसे, त्यांना काही काम करायला सांगत नसे. ती स्वतः मात्र चार घरी काम करून थोर-

फार कमवी. त्या पैशातून मुलाचे नि आपले पोट भरी. आई नेव्हा जागवीत तेव्हा गोपाळ मोठ्या कहाणे उठे आणि जेवून-खाऊन पुन्हा झोपून जाई.

गोपाळच्या घराजवळच एक व्यापारी होता. त्याचे नाव होतं अशर्फी गुप्ता. व्यापारासाठी तो चीनला जाणार आहे असे तिला समजले. त्याच वेळी तिच्या हातात पगाराचे पैसे आलेले होते, त्याच्यातून चांदीचे पाच रुपये गोपाळच्या हाती देऊन ती म्हणाली - "बेटा, ही रक्कम अशर्फी गुप्ताला दे आणि त्यांनी चीनहून येताना आपल्यासाठी एकादी वस्तु आणावी असे सांग. ती विकून तू काही व्यापार कर आणि थोडे पैसे मिळव."

मोठ्या कहाणे बडबडत गोपाळ बिछान्यावरून उठला. त्याने एक जंभई दिली, आणि अर्धवट जभुतावस्थेत झोपेच्या खुमारीत चालत चालत तो अशर्फी गुप्ताकडे

गेला आणि आईने दिलेले पाच रुपये त्याच्या हातावर ठेवून, आईचा निरोप सांगितला, गुप्ताला गोपाळची दया आली. त्याने विचार केला - एवढ्या थोड्या पैशात हा काय व्यापार करणार? इतक्या थोड्या रकमेतून मी वस्तु तरी काय खरेदी करू? आपल्या दयाळू स्वभावामुळे तो गोपाळला म्हणाला - "ठीक आहे, मी अश्वीन तुझ्यासाठी काही तरी." गोपाळ घरी आला अन् झोपून गेला. अशर्फी गुप्ताने अन्य व्यापाऱ्यांच्या सल्ल्याने पुढील निश्चित केला आणि तो चीनला स्वाना झाला. सुदैवाने समुद्रातील प्रवास निर्विघ्नपणे चार पडला. हवा पण अनुकूल होती. वाटेत ते ज्या ज्या बंदरात थांबले, तेथे मालाची खरेदी-विक्री छान चाली. शेवटी जहाज चीनला पोचले, तेथे व्यापाऱ्यांनी आपलेला सर्व माल विकून टाकला आणि रेशमी वस्त्रे, हस्तिदंत, रत्ने वगैरे माल खरेदी केला. आता जहाज परत मायदेशी पायला निघाले.

वहा दिवसांनी अशर्फी गुप्ताला एकदम गोपाळच्या पाच रुपयांची आठवण झाली. गोपाळच्या आईने चीन मधून काही तरी वस्तु आणायला सांगितली होती. व्यापाराच्या गडबडीत तो हे सर्व विसरूनच गेला होता. त्याने विचार केला की आपण खरोखलेल्या मालातील एकादी वस्तु देऊन टाकावी. पण इतक्या कमी किंमतीची देण्यासारखी वस्तु त्याच्याकडे नव्हती.

अशर्फी बाकीच्या व्यापाऱ्यांना म्हणाला - "आपण जहाज पुन्हा चीनला घेऊन

जाऊ या. मी एक खरेदी करायला विसरलो." पण कोणी हा हे मान्य केले नाही.

काही दिवसांनी जहाज पूर्वेकडील एका बेटावर थांबले. बंदरावर बरेच भिकारी जमले. त्यांच्या पैकी एका जवळ तीन माकडे होती. त्यांच्यापैकी दोन मोठी चंपळ होती. माकड जे करायचा हुकूम देई ते ती झिन्नूक करून दाखवीत, तिसरे माकड मात्र म्हातारं होतं, त्याला कूटल्याच खेळात आग घेता येत नसे. बाकीची दोन्ही माकडे जेव्हा आपली कला दाखवीत, तेव्हा हे म्हातारे माकड दिन्नाणेपणाने समुद्राकडे पहात बसे.

त्या माकडांकडे पाहून अशर्फी गुप्ताला एक कल्पना सुचली. गोपाळच्या पैशातून एकाच माकड त्याला खरीदून दिले की आपला जबाबदारी संपली. काही आणले

पंचवीस वर्षांपूर्वी "जादोबा"त प्रकाशित झालेली गोष्ट

नाही असे नको व्हायला.

“अरे ऐक, यातील एक माकड गल विकत देशीत? मी तुला पाच रुपये देईन.” अशर्फी माकडाच्या मालकाला म्हणाला.

मालक म्हणाला - “हे म्हणतार माकड घेऊन जा पाहिजे तर!”

“ते नको, दुसऱ्या दोन पैकी एक दे न?” गुप्ताने विचारले.

“शंभर रुपयांहून कमी किंमतीला नाही देता येणार ते. यांच्या कलेवर तर मी जगतो आहे. या म्हाताऱ्याला मी पाच रुपये देऊन खरेदी केले. फुकटच खायला घालताय मी त्याला. थाला काहीच खेळ करता येत नाही. शिकवले तर शिकत नाही! वेव्हा हे घेऊन जा पाच रुपयात.”

शेवटी अशर्फीने ते म्हातार माकड पाच रुपये देऊन घरेखी केले कि त्याला जहाजावर

घेऊन आला. ते ही गोपाळ सारखेच मुस्त होतं. बाण्या-पिण्याची चैल सोडली तर बांकीच्या वेळात ते पळून रहायचं. मस्त झोपून रहायचं. त्याला बांधून ठेवायची पण जबर नव्हती.

आणखी काही दिवसांनी जहाज मोत्यांच्या बेटावर पोचलं. या बेटाच्या चारी बाजूच्या समुद्रात मोत्यांचे शिंपले मिळतात. या बेटावरील नावाडी स्वस्तात मोत्यांचे शिंपले व्यापाऱ्यांना विकतात. कधी कधी मान्यवान व्यापाऱ्यांना मोठ-मोठे शिंपले मिळतात. त्यातील हपोरे मोती भारी किंमतीला विकले जातात. ज्या दुर्दैवी व्यापाऱ्यांच्या नशीबाला छोटे शिंपले येतात, त्यांना या व्यापारात खोट बसते. दिलेले पैसे ही वसूल होत नाहीत.

हे जहाज मोत्यांचा सौदा करव्यासाठीच या बेटावर आलेलं होतं. जहाज पाहताच तल्लू नावाड्यांनी समुद्रात उड्या मारल्या. अस्तापर्यंत मुकाट्याने बसलेलं माकड नावाड्यांचा आवाज ऐकून जमिं झालं, आणि त्याने एकदम समुद्रात उडी मारली.

हे म्हातार माकड ही गोपाळच्या नशिबात साही की काय अशी अशर्फी गुप्ताला काळजी वाटू लागली. पण थोड्याच वेळात माकड दोन शिंपले छातीशी कवटाळून पोहत जहाजापर्यंत आले. आपलेले शिंपले जहाजावर एका ठिकाणी ठेवून त्याने पुन्हा समुद्रात उडी मारली. अशा रितीने बरेच मोत्यांचे शिंपले माकडाने जमा केले.

बाकीच्या व्यापाऱ्यांनी बापापल्या कुबतीनुसार शिंपले खरेदी केले. टपोरे मोती फारसे कोणाला मिळालेच नाहीत. बरेचसे मोती छोटरेच होते. माकडाने आणलेल्या शिंपल्यात मात्र छान मोती होते. त्याच्या मागे त्याची तफस्या होती.

हे माकड पूर्वी या मोत्यांच्या बेटावरच रहात असे. त्याचा मालक एक नावाडी होता. मोत्यांचे शिंपले आणाघच काम त्याने त्याला शिकवले होते. पुढे तो नावाडी मेल. त्याला काही कोळ्यांनी आपल्या पाशी ठेवले. पण हे नेहमी झोपत असे म्हणून त्याला एका माकडवाल्याला विकून टाकलं. मोत्यांचे शिंपले आणाघची कला याचा अवगत आहे हे त्यांच्या लक्षातच आले नाही. कोणे एके काळी नाचणार बागडणार माकड सुस्त का झाले हे ही त्यांना समजलं नाही. हे निरुपयोगी आहे असे समजून त्यांनी बिचाऱ्याला विकून टाकलं.

माकडवाल्याने बरेच दिवस त्याला आपल्याजवळ ठेवले, पण त्याची किंमत व

उपयोग तो समजू शकला नाही.

माकडाने जमवलेले मोती ही आता गोपाळची संपत्ति होती. त्याने आपल्या भावी मालकासाठी हा संग्रह जमवला होता.

अशर्फी गुप्ताने सर्व मोती सुरक्षित ठेवले आणि आपल्या शहरात पोचल्यावर ते गोपाळच्या हवाली केले.

अता गोपाळ पैसेवाला बनला. त्याने एक छोट्यानी घर बांधलं. मोत्यांचे बेट पाहून जसा माकडात उत्साह संचारला, तसाच पैसे मिळाल्यावर गोपाळचा आळस पडून गेला. वर्षातून एकदा तो माकडासह मोत्यांच्या बेटावर जाई आणि तेथून शिंपले घेऊन येई. पाहता पाहता ती जांगला श्रीमंत झाला. लक्ष करून आरामात जीवन जगू लागला. आईने आपल्यासाठी किती कष्ट केले हे आता त्याला समजले. सर्वजण त्याला आळशी व निकमेसा म्हणत, पण आईने तिकडे लक्ष न देता त्याला लहानाचा मोठा केला. तो व त्याची बायको मोठ्या प्रेमाने आईची सेवा करू लागले.

